

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de ZLTO, en de VBBN

14-11

november
2005

bijen

MAANDBLAAD VOOR IMKERS

Zonnebloemhoning
(Bulgarije)

inhoud 450 gram

Deze bijenhoning is
met grote zorg
verwerkt bij me
bedrijf 'De W
ut Rhene

Voor meer info
DeWerk

C. van Hild
Nied. Meersch
3911 SE Rhene
Tel. 030 664
www.dewerk

Nederlandse
Distelhoning

inhoud 450 gram

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 14, nummer 11, november 2005

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB, d e Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, A. Neve, H. Oude Essink, H. Peters en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 4224 22
Telefax 0317 4241 80, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013-58 36 350
Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer 18.52.12.077, (niet voor contributie VBBN) ten name van 'Bijen'.

VBBN Betaling contributie 2005 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).
Opname 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':
€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25
Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen
Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Foto voorpagina R. van Biesbergen, Mugmedia, Wageningen

De bijendans ontsluitend	Onno Bakker	291
Buitensnippers	Astrid Schoots	293
Plant en bij		
Bijenplant in beeld	Arjen Neve	294
Uit de imkergemeenschap		
Van imker tot imker	Ko zoet	296
Bijenmarkt Eerbeek	Ton Thissen	298
Imkeren in de winter	Hennie Peters	301
30 jaar Groenfonds in N-Limburg	Wim van de Aa	302
De lezer schrijft		
Veiligheid en bijen	M.J. van Iersel	304
Bijen en freesia's	Ton Slot	305
Biologie		
Werkverdeling in een bijenvolk (2)	Romée vd Zee	306
Tijdelijke bloemenveldjes	Martin vd Veen	309
Emblemata	Toon Brekelmans	309
Bijengezondheid		
Specialist Bijengezondheid	Com. Bijenteeltonderwijs	310
Uit de imkergemeenschap		
Honingkeuring Vierhouten	Chris Schweigmann	311
Biologie		
Entomologendag	Rinus Sommijer	312
Rectificatie zadel-zwavelzwam		312
Bijen en gezondheid		
Bijensteektherapie geen effect ..	Universiteit Groningen	313
Organisaties		
Bedrijfsraad ..Bestuivingsregeling 2006		314
ABTB	Bij gepraat (42)	314
VBBN	Vergadering VBBN-HB-groepen	315
.....	Uit het Hoofdbestuur oktober 2005	316
.....	Lidmaatschap 2006	316
ZLTO	Alphen 100 jaar	317
Familieberichten		317
Cursussen		318
Kalender		319
Vraag en aanbod		319
Foto van de maand	Cees heikamp	320

Van de redactie

Aan de temperatuur voel je de seizoenswisselingen niet meer, maar het is duidelijk herfst. De bijenvolken hebben waarschijnlijk allang het wintervoer opgeslagen maar ik vraag mij af of ze al een wintertros hebben gevormd. De vele bijen op de nog bloeiende bloemen doen het ergste vrezin. Gaan we alweer een zachte winter tegemoet, met als gevolg geen mooie wintertros en veel dode volken in het voorjaar?

Op de valreep hebben we nog een persbericht op kunnen nemen waarin Groningse onderzoekers de (verrassende?) resultaten van het onderzoek naar de effecten van de bijensteektherapie op ziekteactiviteit van MS-patiënten. Verder vindt u een uitnodiging voor de entomologendag op 16 december as, het programma is zeker interessant voor imkers.

Ton Thissen bezoekt elk jaar de heidemarkt in Eerbeek. Het blijkt dat een bezoek aan een bijenmarkt een genoeglijke bezigheid is, voor de redactie reden om volgend jaar maandelijks aandacht te besteden aan een bijenmarkt. Laat ons weten welke markt volgens u veel aandacht moet krijgen.

Marleen Boerjan

De bijendans ontsluit

Onno Bakker

In 1967 publiceerde Von Frisch het overzicht van de experimenten die leidden tot de bekende interpretatie van de bijendans. Niet lang daarna werden zijn bevindingen in twijfel getrokken door Wenner en collega's die uitgingen van een andere stelling, namelijk dat de bijen op basis van geur de dracht vonden. Recent is deze controverse met behulp van zeer geavanceerde apparatuur opgelost. En, zoals vaak, ligt de waarheid in het midden.

Aristoteles had vele eeuwen geleden al gemerkt dat je een schaalje honing ergens neer kon zetten en dat het dan soms lang kon duren voordat dit schaalje werd ontdekt door een bij. Was er echter één geweest dan volgden er snel meer, en Aristoteles ging er daarom vanuit dat de eerste bij de anderen de weg wees door voorop te vliegen. Deze hypothese werd aan het begin van de twintigste eeuw (!) getest door Maeterlinck die deze 'eerste' bij wegving bij het verlaten van de kast. Toch vonden de andere bijen de honing, dus moest er in de kast iets gebeuren. Maeterlinck dacht hierbij onder andere aan informatieoverdracht via de tastzin.

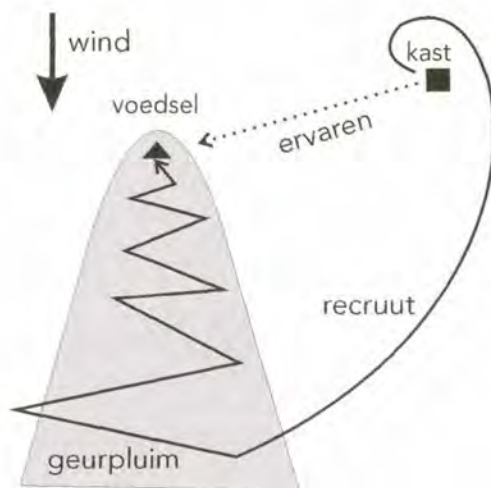
De dans

Twee decennia later kwam Von Frisch na veel experimenten -onder andere met de nu zo bekende observatiekast- tot de conclusie dat er tijdens de dans van de werkster een overdracht van geur plaatsvindt waardoor de omstanders van de dansende bij de voedselbron door de geur leren kennen. Zij zouden daarna uitvliegen en op zoek gaan naar de geur die ze net in de kast hadden leren kennen. Al snel bleek echter uit verdere proeven van Von Frisch dat deze oplossing van het probleem ook niet de geheel juiste was. Daarom werd nog gedacht dat de bijen misschien een geur achterlieten in de buurt van de dracht, of dat ze geuren meebrachten uit de omgeving waar ze doorheen gevlogen waren (een soort geurlandschap) maar ook dit bood niet de oplossing. Weer toog hij aan het werk en ontdekte toen de ontelbare malen uitgebeelde Nobelprijswinnende bijendans. Deze dans geeft volgens hem informatie over de afstand en de richting waarin de dracht gevonden kan worden. Toch bleef naast de dans ook de geur van de voedselbron een rol spelen in het denken van Von Frisch, omdat hij in staat was geweest bijen te trainen op een bepaalde geur (b.v. het bekende experiment met de

cyclamen en de suiker met phloxgeur). Hij suggereerde dan ook dat de werkster, wanneer zij eenmaal in de buurt van de drachtbron is gekomen, de geur van de dracht gebruikt om de uiteindelijke plaats te vinden.

De geur

Er was echter een probleem. Zoals Wenner en collega's duidelijk maakten, duurde het erg lang voordat een werkster na het meemaken van een dans (een rekrut) uiteindelijk aankwam op de plaats van het voer. Volgens deze onderzoekers komt dit omdat de onervaren rekruten geen informatie over de richting en de afstand uit de dans krijgen, maar eerst met de wind mee vliegen, dan de geurpluim van het voedsel doorkruisen en vervolgens met een zigzagvlucht binnen de geurpluim de voedselbron zoeken (figuur 1). Op deze manier kon ook worden verklaard dat de rekruten ook op andere plaatsen terechtkomen, maar wel bij voedsel dat dezelfde geur heeft. Als ze dan het voedsel hebben gevonden en ze zijn nog op 'bekend' terrein, dan vliegen ze in een rechte lijn terug naar de kast waarbij ze gebruik maken van markante plaatsen in de omgeving. Hierna vliegen ze voortaan steeds in de rechte lijn naar het voedsel (ze zijn dan 'ervaren'). Het elegante van de geurhypothese was dat het gedrag van honingbijen dan erg vergelijkbaar zou zijn met dat van andere insecten op zoek naar voedsel.

Figuur 1. Voedsel zoeken volgens de geurhypothese. De rekrut gebruikt een zigzagvlucht zodra ze de geurpluim raakt, terwijl de ervaren haast in een rechte lijn naar het voedsel vliegt. Zie de tekst voor verdere uitleg.

Een ander aspect dat naar voren kwam tijdens de experimenten was dat niet alleen de geur van het aangeboden voedsel meetelde in het vinden van de plaats ervan. Het bleek bijvoorbeeld dat de toevallige aanwezigheid van een krant (je moet wat als je zit te wachten) voldoende was om extra bijen aan te trekken. Het meningsverschil dat hierna ontstond tussen Von Frisch en Wenner heeft lang geduurd, met vele publicaties over en weer. Vele andere onderzoekers hebben geprobeerd om een uitweg te vinden uit deze controverse (een mooi overzicht staat in het boek van Gould) maar zoals Gould al zegt: er is maar één manier om dit op te lossen en dat is het volgen van de vlucht van de individuele werkster.

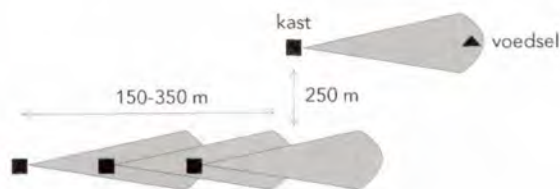
Radar

292 In mei dit jaar is er een artikel gepubliceerd in het toonaangevende wetenschappelijke tijdschrift *Nature* waarin de zo belangrijke stap is gedaan in de richting van het oplossen van de boven geschetste controverse. Met behulp van een harmonische radar zijn onderzoeksgroepen uit Engeland en Duitsland in staat geweest de vlucht van de individuele bijen te volgen. Tot nu toe was het probleem bij het volgen van insecten met gewone radar, dat er veel te veel storingen opgepikt werden. Dit is niet het geval met een harmonische radar. Deze is in staat het heel specifieke signaal op te vangen dat wordt teruggekaatst door een heel klein zendertje (transponder) op de rug van de individuele bijen (zie figuur 2). Op deze manier kan dan, na computeranalyse, de vlucht van de individuele bij zichtbaar worden gemaakt. Deze methode heeft al laten zien dat de honingbij een soort mentale kaart heeft van het gebied waarin haar kast staat (zie Menzel, 2004; hierover een volgende keer meer). Wat hebben deze onderzoekers nu gedaan? Zij hebben werksters getraind op een schaalte met voedsel op

Figuur 2. Een haalbij met een transponder op de rug. Met dank aan Rothamsted Research. Copyright Rothamsted Research

ongeveer 150 m recht voor de kast en erop gelet dat geen andere geuren (denk aan de krant) de experimenten konden verstoren. Daarna zijn de bijen die de kast verlieten voorzien van een transponder en weer losgelaten. Zij vlogen in een bijna rechte lijn in de juiste richting. In de buurt van het voedsel werd het wat minder nauwkeurig en gingen factoren als geur en windrichting waarschijnlijk een rol spelen. Daarna werd de kast 250 m opzij verplaatst en tussen de 150 en 350 m naar achteren. Uit de daaropvolgende metingen bleek dat de bijen, ongeacht de plaats van de kast, hun voedsel op 150 m voor de kast gingen zoeken (zie figuur 3). Op ongeveer deze afstand aangekomen gingen de bijen rondjes vliegen op zoek naar het voedsel of de geur hiervan. De conclusie van het verhaal is dan ook dat de werksters uit de dans ruwweg de informatie over de richting en afstand van de voedselbron halen, hier dan in een min of meer rechte lijn heenvliegen, maar dat dicht bij deze bron de geur van het voedsel een rol gaat spelen om de uiteindelijke plaats te vinden. Of zoals de auteurs het zeggen: '...deze resultaten vormen een krachtige ondersteuning van de hypothese van Von Frisch...'.

Figuur 3. Vliegpaden van rekruten gemeten met de harmonische radar. Rekruten op zoek naar voedsel vliegen in een min of meer rechte lijn naar het voedsel. De grijze kegel geeft de grenzen van de vliegpaden van 19 individuele haalbijen. Na verplaatsing vliegen de haalsters in een zelfde richting en afstand als eerst, ongeacht de plaats waar ze vandaan komen. Zie de tekst voor verdere uitleg.

Bronnen

- Von Frisch, K. (1967) The dance language and orientation of bees.
Gould, J.L. en Gould, C.G. (1992) De honingbij
Wenner, A. (1990) Anatomy of a controversy.
Riley, J.L. ea (2005) *Nature* 435: 3526.
Menzel, R. ea (2004) *Proc Natl Acad Sci* 102: 3040.

Keverlarve valt door rooster

Een Amerikaanse imker beschrijft hoe hij aan de onderkant van de bijenkast kan zien dat larven van de kleine bijenkastkever, direct nadat ze uit het ei komen, vaak door het rooster ('screen bottom') van de kast vallen, en dan nog niet rijp genoeg zijn om terug te klimmen of in de grond te gaan graven, en dan meestal als mierenvoedsel eindigen. Het verhaal vertelt niet of het hier om een gewoon varroarooster gaat, of een grovere variant.

American Bee Journal, april 2005.

BeeVital HiveClean

De afgelopen vier jaren heeft Dr. Helmut Horn onderzoek gedaan naar een nieuw 'bijenzorgmiddel' dat het hygiënische gedrag van de bijen ondersteunt en vooral werkt tegen de varroamijt. Dit middel heet HiveClean en bevat sacharose, citroenzuur, oxaalzuur, propolisextract en diverse etherische oliën: bestanddelen die in deze vorm voor zowel de bij als de imker absoluut ongevaarlijk zijn en geen residuen in de honing achterlaten. (Per behandeling druppelt men 15 ml per volk op de middelste bijenstraten). Het betreffende onderzoek wordt uitgebreid beschreven, en voldoet voor zover ik dat kan beoordelen aan alle eisen van een gedegen wetenschappelijk onderzoek. De uitkomst is heel positief, ik noem enkele resultaten. De werkzaamheid van HiveClean blijkt vergelijkbaar met die van Perizin, namelijk na drie behandelingen is de gemiddelde varroasterfte bijna 94%. De gemiddelde varroaval in de winter ligt bij de behandelde volken op nul tot drie mijten per twee weken; volksomvang en uitwintering geven geen afwijkingen van een gezond volk. Kortom: het lijkt erop dat we hier te maken hebben met een vriendelijk en goed werkzaam middel. *Bienenwelt, juni en augustus/september 2005.*

Stress door mierenzuur

Dat het gebruik van mierenzuur tegen de varroamijt stress kan veroorzaken bij de bijen, zeker als de shockbehandeling wordt toegepast, moge bekend zijn. De gevolgen kunnen zijn dat de koningin tijdelijk stopt met leggen, dat een gedeelte van het open broed sterft en het voedsel slecht wordt opgenomen. Uiteraard valt een en ander op te lossen bij oordeelkundig gebruik, maar in de 'American Bee Journal' las ik een heel ander gevolg van mierenzuurgebruik. In Amerika is Florida de staat die het meeste last heeft van de kleine bijenkastkever. Nu blijkt het gebruik van mierenzuur ook deze kever aan te trekken, omdat de

buiten- snippers

berichten uit de buitenlandse bijenbladen

bijen dan door de stress een alarmferomoon afgeven. Deze alarmferomonen registreert de kever, die dit vervolgens gebruikt om zwakke volken te lokaliseren. De bijenkastkever neemt immers alleen zwakke, zieke of gestresste volken te grazen.

American Bee Journal, augustus 2005.

Imkerprotesten in Spanje

In maart dit jaar hebben 3000 imkers (!) voor het ministerie van Landbouw in Madrid geprotesteerd tegen het gebruik van bepaalde landbouwgiften. In Andalusië in Zuid-Spanje stierf namelijk in één maand tijd 1/3 van alle bijenvolken.

In Europa is Spanje wat de bijen betreft de marktleider, ik noem enkele indrukwekkende getallen: 2,4 miljoen bijenvolken worden door 26.000 imkers (waarvan 6.000 beroeps) overal in het land geplaatst.

Er is grondig onderzoek gedaan naar de oorzaken van deze sterfte. De hoofdoorzaak ligt waarschijnlijk in een landbouwgift (Fipronil en Imidacloprid) dat in Frankrijk al sinds 1999 is verboden omwille van de bijen. Helaas is het nog in zeventig landen toegelaten. Op de span-doeken stond geschreven: 'wij imkers zijn onvervangbaar, wij maken bestuiving mogelijk'.

Schweizerische Bienenzeitung, mei 2005.

Propolis

Propolis is een belangrijk hygiënisch middel in de bijenkast: het bevat stoffen die de groei van allerlei ziekteverwekkende schimmels, bacteriën en virussen remmen, zonder resistentie te bewerken. Ook voor mensen is het heilzaam, bijvoorbeeld in tinctuurvorm als ontstekingsremmer in mond en keelholte. Omdat propolistinctuur zo lekker is en zo eenvoudig te maken, volgt hier het recept: Meng 100 gram schone propolis met 2 dl brandewijn, jenever o.i.d. (met een zo hoog mogelijk alcoholpercentage) en laat dit bij kamertemperatuur staan. Dagelijks schudden. Na 2 à 3 weken de koffiekleurige vloeistof door een propje watten gieten om was en hars eruit te filteren.

Koel en donker bewaren in bruin glas. Dosering: 2 à 3x daags 5 à 10 druppels, eventueel met wat honing. *Schweizerische Bienenzeitung, maart 2005.*

Echte tijm (*Thymus vulgaris*)

De Lipbloemenfamilie (Lamiaceae) telt vele prima bijenplanten onder haar 3.500 soorten. In deze rubriek is dan ook diverse malen ruimte besteed aan een lid van deze familie. Echte tijm is nummer 17 in de rij.

Weer zo'n bijenplant waar je bij goede weersomstandigheden steeds bijen op kunt aantreffen. Ook als de drachtbron maar een klein aantal planten telt, is het voor de bijen toch aantrekkelijke die te benutten om nectar te peuren. Stuifmeel zie je de bijen praktisch niet op de bloemen verzamelen.

Balsemkruid

Echte tijm is een van de vele soorten van het geslacht Tijm (*Thymus*) dat zijn natuurlijk verspreidingsgebied in het gematigde deel van Eurazië heeft liggen. In ons land is zij niet inheems, ze komt oorspronkelijk uit het Middellandse-Zeegebied. Echte tijm is een van de zeven kruiden die vroeger door de Egyptenaren werden gebruikt bij het balsemen. Van de tijmsorten is Echte tijm het meest aromatisch.

De plant die de vorm heeft van een halfstruik, houdt van een zonnige standplaats met een voedselarme goed doorlatende grond. Zij kan 2-3 decimeter groot worden en heeft een krachtige penwortel.

De kleine bladeren hebben een korte steel en zijn aan de onderzijde viltig behaard. Aan de rand zijn ze omgekruld. De bouw van de bladeren wijst op de droogtebestendigheid van de plant.

Twee soorten bloemen

In mei en juni kunnen de bijen op de bloemen terecht voor nectar en stuifmeel. De bloemen staan in een schermvormige bloeiwijze in de oksel van de bladeren. Bij twee tegenover elkaar staande bladeren vormen de bloemen een schijnscherm. In de kruidentuin van de Leidse Hortus Botanicus waar ik een groepje planten van de Echte tijm aantrof, viel het me op dat de bloesems van een aantal planten duidelijk minder opvallend waren. De bloemen daarvan waren veel kleiner. Wat is namelijk het geval: Echte tijm heeft twee soorten bloemen, tweeslachtige en bloemen waarin de meeldraden niet volledig zijn gevormd, functioneel vrouwelijk dus. De tweeslachtige bloemen hebben een langere bloemkroon. Maar de bijen maken geen onderscheid en halen nectar op beide

soorten. De bloemkroon is lila of roze, soms wit. Hij heeft een korte buis met aan de zoom twee duidelijk zichtbare lippen. Aan de vorm daarvan is af te leiden dat de bloemkroon feitelijk bestaat uit vijf met elkaar vergroeide kroonbladen. Twee aan de bovenzijde die samen de bovenlip vormen en drie aan de onderzijde, de onderlip, die grote lobben heeft, twee opzij en een iets grotere in de midden. Ook de kelk is tweelippig. Een bovenlip met drie korte tanden en een diep ingesneden onderlip. Er zijn vier meeldraden die tegen de bovenlip van de bloem liggen, twee lange en twee korte.

De tweeslachtige bloemen zijn proterandrisch, dat wil zeggen dat eerst de meeldraden rijp zijn en het stuifmeel wordt afgegeven en dat daarna de stamper verder uitgroeit en rijp wordt om stuifmeel te ontvangen.

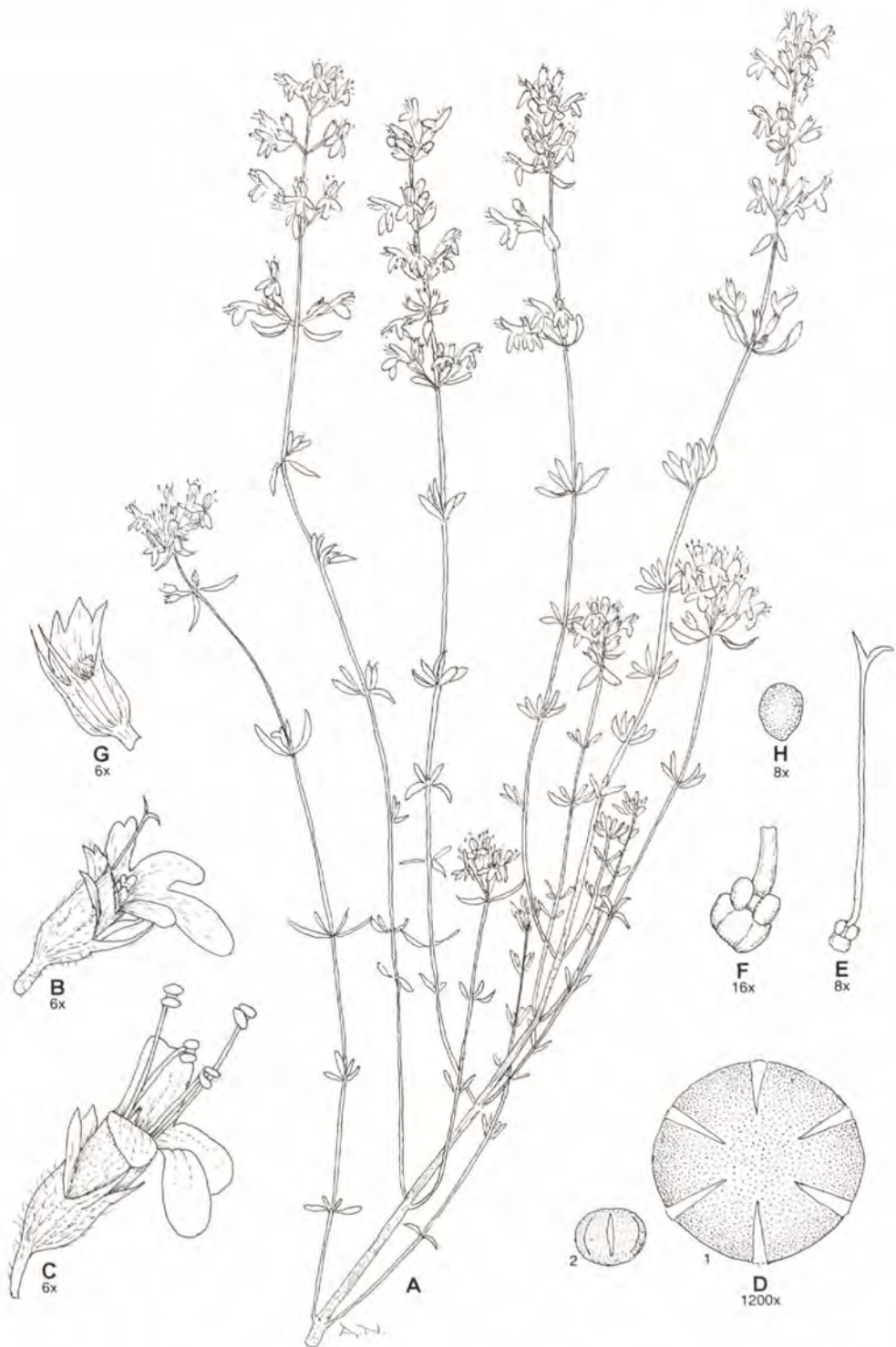
Bijenbezoek

Bijen zijn de belangrijkste bestuivers van de Echte tijm. Bij het bloemenbezoek komen ze met de bovenzijde in aanraking met het stuifmeel uit de helmknoppen of met rijpe stempels van de stamper. Doordat de bloembuis maar kort is, kunnen ze gemakkelijk bij het nectarium. Dat ligt kussenvormig onder tegen het vruchtbeginsel. Volgens Poolse gegevens varieert het suikergehalte in de nectar van 25-45%

Vermeerdering

Echte tijm vermeerdert zich door de vorming van zaad. De vrucht is een splitvrucht die in vier delen uiteen valt in de vorm van nootjes.

Na de bloei blijft de kelk aan de plant verbonden. Tijdens het rijpen van de vrucht sluit een harenkrans aan de binnenzijde van de kelk de kelkopening af. De nootjes met elk één zaad worden met de kelk mee door de wind verspreid. De zaden blijven twee tot drie jaar kiemkrachtig.

Echte tijm (*Thymus vulgaris*)

A deel van in bloei staande plant met tweeslachtige bloemen; B vrouwelijke bloem; C tweeslachtige bloem in het mannelijke stadium; D Stuifmeelkorrel (stephanocolpaat): 1 polair, 2 equatoriaal; E stamper; F vruchtbeginsel met nectarium; G vruchtkelk; H nootje.

Een geslaagde middag

296 'Daar moet ik even bij gaan zitten. Ongelooflijk, dus of zo'n beessie werkbij of koningin wordt, ligt aan het aantal dagen dat ze een bepaald voedsel krijgt dat andere bijen in kliertjes maken? Drie dagen lekker eten en hup werkbij, nog een paar dagen langer en hup koningin. Alsof je een schakelaar omzet. En moet ik nu echt geloven dat ze door te dansen elkaar precies kunnen vertellen waar voedsel is te vinden? Dat kan toch niet waar zijn'. 'Jawel, voegde ik daar aan toe, dat is waar en wat het nog meer bijzonder maakt is dat ze dit alles buiten in een zonnige wereld vastleggen in het horizontale vlak en dat binnen in de donkere woning op een verticale raat weergeven waarbij de positie van de zon bepalend is'. De verbijstering van de bezoeker aan het bijenmuseum 'De Bijenworf' op Terschelling was totaal. Toen ik hem daarna bij het observatievolk voorspelde dat een dansende bij linksaf zou slaan en vervolgens rechtsaf ging hij helemaal uit zijn dak. 'Zoals u ziet doorloopt de bij het rechte stuk negentig graden rechts van de verticaal, dus negentig graden rechts van de zon heeft ze haar kostje verzameld. Kijkt u nu zelf even waar de zon staat en bepaal de richting negentig graden rechts ervan. Dat wijst in de richting van het duingebied oftewel de bloeiende hei.' Zelden heb ik iemand zo perplex gezien. 'Onvoorstelbaar, daar wil ik meer van weten, wat geweldig.' De volgende stap kon niet uitblijven en zijn naam en adres verdwenen in het emmertje voor nadere informatie bijenteelt. Natuurlijk is deze ervaring niet uniek. Elke imker die het verhaal van de bijen bij een observatievolkje vertelt maakt zoiets mee. Maar je wordt wel met je neus op het feit gedrukt dat onze bijen toch wel heel bijzonder zijn. Mijn middag kon niet meer stuk.

Vorbereiding vakantie

De heide doet het dit jaar geweldig, hoe kan het ook anders. Af en toe wat regen afgewisseld door een zonnige dag zonder dat het heet wordt. Tot nu toe (26 augustus) is er dan ook een geweldige opslag van honing. De eerste snee heidehoning is van een voortreffelijke kwaliteit en veel bakken vol met heidehoning staan nog op de volken. Na de lofzang op onze bedoening van zonet ga ik nu even piepen. Die vele bakken honing hebben ook weer een schaduwzijde want het gesjouw en gemanipuleer in de nauwe ruimte van de bijenstal behoort niet tot mijn top tien. Daar komt bij dat bijna al mijn broedraten in gebruik zijn, zodat bij het afnemen van de honing niet direct

een bak met lege raten op de bodemplank kan worden gezet als extra ruimte voor de koningin en als voorbereiding op de winteropstelling zoals ik u vorig jaar vertelde (BIJEN 13(11): 302 (2004)). Door het gebrek aan raten kan ik ook geen gebruik maken van een bijenuitlaat omdat er te veel bijen zijn voor de beschikbare ruimte. Het ruimteprobleem kan ik wel oplossen door een lege bak op de bodemplank te zetten, maar dat wordt later dan weer een heel gedoe met die zware bakken. Daar komt nog bij dat ik een dag of tien met vakantie ga. De heide is weliswaar over zijn hoogtepunt heen, maar zal nog wel een weekje in bloei staan. Hoewel de lange-termijn-verwachting van het weer zomers is, lijkt het me toch overdreven om nu nog een lege honingkamer bij te plaatsen. Ten eerste omdat de bijen bij het vorderen van het seizoen zich terugtrekken op een hechtere tros als aanzet tot de winterzit en ten tweede omdat de dracht te zwak wordt om nog verzegelde honing op te leveren. Toch zal er iets moeten gebeuren. Waar je al geen problemen over kan maken. Uiteindelijk heb ik her en der wat volledig verzegelde raten heidehoning vervangen door de laatste lege raten en de moerroosters verwijderd. Die moerroosters, in houten rand gevat zoals dat heet, waren vol gebouwd met raat gevuld met honing. Wat moet je ermee? Als oplossing heb ik deze roosters met lekkende honing op de dekplank gelegd met de voeropening niet afgesloten en met de uitdrukkelijke wens richting bijen om voor deze honing een plekje te zoeken onder de dekplank. Ook weer opgelost.

De vakantie kon beginnen

Het werd warm, in het Limburgse land zelfs behoorlijk warm en dan krijg je het toch een beetje benauwd, letterlijk en figuurlijk. Onwillekeurig moest ik denken aan het verhaal van een imker uit het 'Nieuwe Land' zoals de Wieringermeer in 1935 werd genoemd. Zijn imkerervaringen verschenen in het toenmalige 'Bijenteelt, Maandschrift voor de Bijenteelt' (Jaargang

38: 235, 255 en 288 (1935). Het jaar 1935 was een heel goed bijenjaar. Elke drie weken plaatste hij een bak met geslingerde raten op de bodemplank om opnieuw voor ruimte te zorgen. Zijn relaas: 'Toch heeft die handelwijze mij niet geheel voldaan, vooral niet bij de meest productieve volken in het volle hoofdtrachtseizoen. Er was ruimtetekort. Ruimte voor leg en bijen en ook voor honingopslag. Alle mogelijke plaats werd benut om te bouwen. Aan het raat uitnemen moest steeds een breekpartij vooraf gaan. Door een volk werd de brutaliteit zover doorgevoerd dat onder de vliegplank werd gebouwd, dus in de vrije buitenlucht. Zeker drie pond raathoning heb ik daar weggesneden'. Begrijpt u mijn benauwdheid?

Het vervolg

De dag na thuiskomst naar de bijen. Gelijk bij het openen van de kasten bleek dat het mis was gegaan. In plaats van schoon gelikte moerroosters aan te treffen stond ik oog in oog met duizenden verwijtende (zo kwamen ze bij mij tenminste over) facetogen van bijen die de moerroosters keurig aan de dekplank hadden vast gebouwd en verder vol gedragen met honing. Vraag me niet hoe ik heb staan zwoegen en zweten om de bijen in de kasten te krijgen en een deel van de honing eruit. Gelukkig had mijn bijenmaatje ervoor gezorgd dat de vol ingeleverde raten geslingerd klaar stonden voor gebruik. Dat gaf lucht. Daarna de moerroosters bijenvrij in een grote plastic zak gedaan (klinkt eenvoudig, maar het gaf een enorme heisa) om ze later in de bijentuin van ons museum te laten leeg likken. Twee dagen later zou ik van het laatste volk de honing afnemen. Het was een aflegger en op de bodemplank stonden achtereenvolgens een honingkamer, een broedkamer, moerrooster en een honingkamer. Nu bleken een paar van mijn volken echter de uit te likken moerroosters op een halve kilometer afstand te hebben gevonden. Het was een compleet gekkenhuis. Voor de tweede maal verdween de honing in de kasten, nu definitief. Uiteraard kon ik toen geen kast openen om honing af te nemen. Dat gebeurde een paar dagen later tijdens een gestage lichte regen. Mijn ervaring dat de bijen tijdens weersomstandigheden met een hoge luchtvochtigheid (regen, motregen, mistig weer) het beste zijn te behandelen werd opnieuw bevestigd. Ze waren geweldig. De enige steek was afkomstig van een bij die ik afklemde bij een toplat.

In de honingkamer van de aflegger trof ik tien volledig verzegelde raten met honing aan. In de broedkamer maar liefst negen raten met broed en in de honing-

Novembermaanden					
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp °C
2000	-	(45)	+	(104)	+ (10,1)
2001	N		N		+ (10,3)
2002	N		N		+ (11,0)
2003	N		-	(54)	+ (10,9)
2004	N		N		N

kamer op de bodemplank raten voor de helft gevuld met verzegelde honing. Uiteindelijk is alles dus toch weer op z'n pootjes terecht gekomen en heb ik in stilte genoten van vele volledig verzegelde raten met honing. Wat hebben de bijen een enorme prestatie geleverd.

Het weer in november

Over de periode 1971-2000 waren de normalen voor het midden van het land: zonneschijn 60 uren; neerslag 81 mm en een gemiddelde maximumtemperatuur 9,1°C.

Geraadpleegd

Vergouwen C.P., Drie seizoenen imkeren in de Wieringermeer; Maandschrift voor Bijenteelt 19(2): 25 (1935?).

advertentie

IMKERSHOP 'HET BIJENHUIS'

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice

tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Eerbeek heeft het

Ton Thissen

Sinds 1995 kom ik in Eerbeek. Ik kreeg in dat jaar mijn eerste bijenvolk en ging beseffen dat daar een hele cultuur mee samenhangt. Op een bijenmarkt kwam die cultuur voor een groot deel tot leven, werd me gezegd. Met een half uurtje rijden was ik er. En ik vond het er meteen prachtig. Op 24 september jl. was ik er voor de 10e keer en weer moest ik vaststellen: dit is het; zo hoort het te zijn.

'Het' is een verzameling van factoren, die deels met Eerbeek en deels met jezelf te maken heeft. Wat Eerbeek betreft: het plaatsje naderend denk je om je heen kijkend telkens: hier zou ik mijn bijen wel willen

hebben staan. Sympathieke bordjes wijzen je de weg naar waar het te doen is: een markt op een kluitje door veel groen en daarin passende gebouwen omsloten. Parkeren kan tot voor de deur. De entree is fleurig vanwege een straatje van kleurig verpakte bloembollen. En dan is daar ook al meteen de gelegenheid om koffie en na verloop van tijd een borreltje te drinken: De Korenmolen. Daaraan grenzend een flinke oplegger met daarop de muziekvereniging Eendracht met wie de plaatselijke imkervereniging Eensgezindheid al ruim een eeuw verkeer heeft, een belangeloze liefde die kennelijk geen grenzen kent. Aansluitend de bijenstal in de omgeving waarvan bijenvolken worden verhandeld en dwars daarvoor een door kramen aan één kant

298

gecamoufleerd gebouw, De Schuure geheten, waarin vanaf 09.00 uur de honingkeuring plaatsvindt. Om 11.00 uur precies zal de voorzitter van de honingcommissie de resultaten bekendmaken. Daartegenover scharen zich in enkele rijen de kramen met de overige bijenproducten, de imkerartikelen en met de producten van de biologische tuinderij. Er staat een ronde bakplaat met uien en vlees te geuren en de oudheidkundige vereniging demonstreert er verderop het verleden. Om 11.00 uur is het een drukte van belang.

Als imker voel je je in Eerbeek en met name op dit tijdstip van het jaar op je dooie gemak. Het bijenjaar is over, je hebt je zomerhoning geslingerd en ook de heide is achter de rug. Je hebt al helemaal of voor een groot deel ingewinterd en de varroamijt bestreden. Het grote werk is achter de rug. Laat ons nou ook eens naar de opbrengst kijken. En dat kan hier. In de nazomer van 2005, die zich in Eerbeek van een gemoedelijke kant laat zien. Dat geeft rust en voldoening. Het napraten in De Korenmolen is navenant; tevredenheid alom.

De 97ste honing- en bijenmarkt

Dit jaar werd 1.011 kg slingerhoning en 383 kg raathoning aangeleverd door 11 imkers/imkerijen. In totaal

299

Korfvlechter J. Burgers. Foto's: Hans Thijssen.

werden tien bijenvolken aangeboden: vijf kastvolken en vijf korfvolken. Wat de honing aangaat, die ging van de hand voor €6,- heidehoning in flacons van 450 gram; voor €3,50; bloemenhoning in flacons van 450 gram en voor €15,- heideraathoning per kg. Wat de bijenvolken deden bleef voorsnog in de schoot van de handel ter plekke verborgen.

In beperkte mate was er sprake van prijzen in de zin van te belonen prestaties. Zo was er de prijs voor het beste bijenvolk, waarmee Cees van Holland ging strijken en de prijs voor de beste heideraathoning waarmee dhr. G. Extercate uit Goor aan de haal ging. Deze laatste prijs ging vergezeld van de Van Zadelhoff-wisselbokaal. Werden eertijds meer bekens uitgedeeld, vanaf nu wordt gewerkt met oorkonden waarop het juryverslag vermeld staat en dat bij de waar ter inzage ligt voor inkopers en consumenten. Met deze Eerbeek-oorkonden kan men zijn voordeel doen op volgende markten en braderieën elders.

Achtergronden

Voor het verleden kun je op de markt vervoegen bij de stand van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke'. Daar verkoopt men voor weinig geld het fraai gebonden boekje: '100 Jaar Imkeren in Eerbeek en omgeving' door I. Hoeve-Van Hilst, H. Giesselbach en A.W.J. Fleur. Daaruit blijkt dat Eensgezindheid een bijzonder rijke en fraaie historie kent. Het gouden jubileum van de vereniging in 1951 werd bijvoorbeeld opgeluisterd met het openluchtspel 'Mellifica, de droomkoningin'. Entreprijs: f 1,50. Kom daar in onze dagen eens om!

Henk Verbeek (1920), één van de bezoekers van deze 97ste honing- en bijenmarkt, kan over dit soort zaken boeiend vertellen, omdat hij gedurende dertig jaar bestuurslid was van Eensgezindheid. Aanvankelijk als secretaris/penningmeester, later als voorzitter. Door de bank genomen telde de vereniging meestal zo'n 50 leden; in de oorlog zo'n 200, het merendeel tabaks-imkers. Hij refereert aan de voor de vereniging en de Eerbeekse markt belangrijke historische figuren als de bioloog professor Max Weber, (school)meester Pannekoek maar ook aan zijn bestuursmaatje Jan van Reen. Ze zijn onmisbaar geweest voor de groei en bloei van de vereniging. De markten uit zijn tijd waren nauwelijks te vergelijken met de huidige markt. Wel werden ook toen al honing en volken aangevoerd, maar de kramen bleven beperkt tot die van een groente- en visboer.

De toekomst

Met twee leden van het huidige bestuur: voorzitter Ton Fleur en secretaris Harrie Leeftang spreek ik nadien over het nu en straks. Ze zijn trots op hun 103-jarige vereniging en hun 97ste honing- en bijenmarkt. (Aan het verschil zijn de oorlogsjaren debet.) Maar het instandhouden van zo'n verleden en de daarmee samenhangende traditie vereisen wel het nodige beleid en activiteit. 'Twee verschijnselen vormen in zekere zin een bedreiging voor onze Eerbeekse markt: de vergrijzing en de hobbyimkerij. Wie honing aanlevert voor onze markt heeft een overschot. Hij heeft een flink aantal volken – in ieder geval meer dan twintig – en heeft zijn particuliere klanten al voorzien. Deze categorie imkers wordt steeds kleiner. Er komen aan de andere kan wel imkers bij, ook wel jonge imkers, maar aan 5 à 10 volken hebben ze, hobbyimkers als ze zijn, de handen vol. De honing die ze winnen gaat naar familie, burens en kennissen. Heideraathoning van eerste kwaliteit winnen is er voor de hobbyimker niet bij. Hij heeft er gewoon de tijd niet voor.

Willen we de Eerbeekse markt ook voor de toekomst behouden dan moet er het e.e.a. ondernomen worden. Wij denken aan het PR-voeren op landelijk niveau. Op een uitzondering na komen de meeste inzenders min of meer uit de buurt. We moeten het zo gaan regelen dat de Eerbeekse markt ook aantrekkelijk wordt voor imkers uit andere delen van Nederland. Van de andere kant zouden we de leden van imkerverenigingen in de buurt – inclusief en op de eerste plaats de leden van onze eigen vereniging – kunnen stimuleren de koppen en daarmee de volken bijeen te steken en als collectief aan de markt deel te nemen. In dit verband gaan we een honingkeuring voor onze eigen leden organiseren met het doel hun gereserveerdheid voor de markt wat weg te nemen. Ook zouden we iets aan de marktvoorwaarden kunnen doen. Ze in ieder geval zo formuleren dat nieuwkomers niet te veel opkijken tegen grote namen en op onze markt ingevoerde en gerenommeerde imkers of imkerbedrijven. De honingkeuring moet natuurlijk wel blijven. Streng maar billijk. Echter wel marktgericht. Dat wil zeggen dat niet op ieder slakje zout gestrooid wordt. De inzender moet veel aandacht aan zijn product blijven besteden, zodat de klant ervan overtuigd is en blijft kwaliteit in huis te halen. Zoals dat van oudsher het geval is'. Er is dus werk aan de winkel in Eerbeek. We wensen het bestuur en de vereniging Eensgezindheid daarbij veel succes. Eerbeek moet het blijven hebben en houden.

Een tweede leven voor bee-fit cans

Een echte Hollander onderscheidt zich misschien wel van alle andere Europeanen dat hij blij te maken is met iets dat naast zijn oorspronkelijke functie een voordeel met zich brengt, een meerwaarde, iets extra's. Dat je bijvoorbeeld materiaal dat voor doel A bestemd is vervolgens ook voor doel B kunt gebruiken. Dat je met name HAK-potten uitstekend als honingpotten kunt gebruiken voorzien van

nieuwe deksels die je met het oog daarop dan ook in het Bijenhuis kunt kopen. Zoiets is ook met de 10-liter bee-fit-cans aan de hand. Na de inwintering weet je vaak niet goed wat met die holle vaten aan te vangen. Je bewaart ze voorlopig; zoveel Hollander ben je nog wel. Maar als ze alleen maar plek blijken in te nemen, breng je ze tenslotte naar het aanbiedstation van de gemeente. Ik niet; ik heb er een andere bestemming voor gevonden: wijnmaken!

Sterappels

Het enige materiaal dat ik naast bee-fit nog moest aanschaffen om aan de slag te kunnen, waren een paar grote doorboorde rubberstoppen en waterslotjes en uiteraard gist. Gelukkig voorziet het Bijenhuis ook in deze behoefte. Eind vorig jaar kreeg ik een grote hoeveelheid sterappels van een biologisch dynamische fruitteler. Een deel ervan heb ik tot pulp vermalen en in een vat van 50 liter laten gisten. Na een paar dagen heb ik deze pulp gefilterd door een kaasdoek en het gistende sap in bee-fit cans helemaal uit laten gisten tot appelwijn.

De wijn is nog niet helemaal naar wens; ik had het recept niet goed gelezen en iets te weinig suiker toegevoegd. Ik zou dus misschien eerder van cider moeten spreken in plaats van appelwijn. Op het moment dat ik dit schrijf staat er al weer een tweede hoeveelheid te gisten. Nu heb ik er een grotere hoeveelheid suiker aan toegevoegd en ook wat vlierbessen om de appelsmaak een beetje kwijt te raken.

Begin van een vat mede

Het is jammer dat we als imkers voor dit soort werkzaamheden pas tegen de winter de gelegenheid en de benodigde tijd hebben. Het spoelwater van de honingslinger en de waszegels zouden namelijk een uitstekend begin van een vat mede kunnen zijn. Ik

ben van plan om hiermee eens te gaan experimenteren. Als ik

dit tot tegen de winter

moet uitstellen zal ik een

aantal potjes honing moeten gebruiken die

zijn gaan

gisten. Op het internet

heb ik een aantal

recepten voor mede

gevonden.

Mijn eerste ervaringen

met mede waren niet

positief. Ik vind de smaak

van pure mede te zoet. In

mijn vakantie heb ik echter

ontdekt dat mede zich

prima laat mixen met bier.

De laatste drie

zomervakanties ben ik in

Denemarken geweest, o.a. in

het Vikingcentrum in Fyrkat.

Daar kwam ik erachter dat de

Vikingen graag een mix van mede

en bier dronken. Ik kan iedereen die

houdt van een bijzonder biertje, zoals bijvoorbeeld

Belgisch bier, aanraden om eens de mix van mede en

pils te proberen in de mengverhouding van één deel

mede met twee delen pils. Het is een bijzonder

koppig drankje; let er dus wel op dat je niet meer

hoefte te rijden.

30 jaar Groenfonds

Een weldaad voor de bijenteelt in Noord-Limburg

Wim van de Aa

Tijdens uw wandel- en fietstochten langs Limburgs groene wegen, zult u menigmaal de gele, blauwe en witte bloemenvelden zijn tegengekomen. Werk van de Noord-Limburgse imkers die braakliggende gronden hebben mogen inzaaien. Werk van samenwerkende organisaties, die sympathiseren met de bijenteelt. Werk (biotoopverbetering) voor flora en fauna. In het bijzonder werk voor de bijen en andere insecten, die nu eenmaal niet zonder bloemen kunnen. Werk voor de bloemen omdat zij zonder die insecten geen vrucht zouden voortbrengen.

302

Werk, dat uiteindelijk resulteert in functionele agrarische biodiversiteit en dat al dertig jaar lang! Al dit werk is mogelijk gemaakt door het Groenfonds van de Imkervereniging Horst e.o.

In 1974, toen de tuinbouw hoogtijdagen beleefde met de intensieve augurkenteelt onder glas, was de vraag naar bijen voor de bestuiving van de augurk enorm. Aan de vraag was nauwelijks te voldoen. De imkers, nauwelijks bekend met de bestuiving van gewassen onder glas, werden echter geconfronteerd met een groot verlies aan bijenvolken. Toen men er

achter was gekomen dat de oorzaak daarvan moest zijn gelegen in eenzijdig stuifmeel, is men de bijenvolken buiten de kas gaan plaatsen. En dat leverde betere resultaten op, ondanks het, zij het afnemend, aanhoudend verlies aan bijenvolken. Een grotere variatie aan stuifmeel, door braakliggende bouwgronden in te zaaien met groenbemesters, zou de oplossing zijn. De imkers traden met de gemeente Horst in overleg en ziedaar de geboorte van een fonds, dat in de haast het 'Zaadfonds' werd genoemd. Imkers zorgden voor zaden en inzaai, de gemeente stelde de braakliggende gronden ter beschikking en zorgde voor het zaaiklaar maken ervan. De financiering lag aanvankelijk bij de initiatiefnemers. De gemeente Horst maakte zich sterk door dit initiatief in ruime mate te subsidiëren. Het Zaadfonds was ontstaan!

Ontwikkeling

Het Zaadfonds kende een boeiende en rijk bloeiende ontwikkeling. Al snel werden ook particuliere gronden aangeboden voor inzaai. De hoeveelheid zaad was echter niet toereikend. Naarstig werd gezocht naar financiële bronnen. Men vond gehoor bij de tuinbouwverenigingen, boerenbonden en – vooral – Rabo-

De gemeente stelde de braakliggende gronden ter beschikking en zo zijn er nu velden met boekweit (links) en mosterd (rechts). Foto's Wim vd Aa.

Nootzoetraap

Phacelia te vinden in de omgeving van Horst aan de Maas.

banken. Zij zorgden, samen met de imkers van de Imkervereniging Horst e.o., voor voldoende middelen voor de aankoop van zaden: voornamelijk van mosterd, nootzoetraap, siletta (rammenas) en het blauwkleurige phacelia. Jarenlang koesterde men het werk van het florerende fonds als een toevoeging aan de bijenweide. In het gebied tussen Venray en Venlo werd de inzaai van 30 tot 35 hectare bereikt.

De augurkenteelt onder glas liep sterk terug en verdween op den duur nagenoeg geheel. De vraag naar bijenvolken, ondanks de sterke opkomst van de vraag naar hommels, bleef onverminderd. Andere gewassen, zoals aardbei, courgette, aubergine en paprika, namen de plaats van de augurk in. Het Zaadfonds moest harder aan het werk dan ooit.

De agrarische sector heeft in haar, steeds verdergaande, economische ontwikkeling het belang van de bijenteelt nooit onderschat, getuige haar bemoeienissen met het beleid van erfbeplantingen, ruilverkavelingen, inzaai van koolzaad voor het winnen van de koolzaadolie.

Het Zaadfonds, uiteraard profiterend van deze opstelling, was in die tijd toe aan wat je zou kunnen noemen modernisering. Ze ging zich het Groenfonds noemen. Het zoeken naar een bredere basis, een groter publiek, een groter aanbod van gronden en ruimere financiële middelen is de huidige taak van de imkers. Grote belangstelling is er al geruime tijd van de Stichting Horster Landschap en van de Groengroep Sevenum die, ook indirect en op eigen initiatief, een niet onaanzienlijk aandeel hebben in de resultaten van het Groenfonds.

Toekomst

De bijenteelt maakt een moeilijke tijd door. Het aantal imkers loopt drastisch terug ten gevolge van vergrijzing. Toch gloort er in de Noord-Limburgse regio hoop aan de horizon. De Imkersvereniging Horst e.o. doet er alles aan om bij jongeren via goede voorlichting en cursussen de mooie hobby van bijen houden populair te maken en te houden. In 2004 zijn er 18 nieuwe imkers opgeleid! Het Groenfonds zal haar steentje blijven bijdragen door te zorgen voor een zo optimaal mogelijke bijenweide.

Op termijn gaan we ervanuit dat dit een verbetering van de voedselrijkdom voor de insecten oplevert en daarmee een vitale bijenteelt die mede ten dienste zal staan van de bestuiving van land- en tuinbouwgewassen in de volle grond en onder glas. Met name deze service-functie van bijen als bestuivers in de agri-business is nu al immens groot in het tuinbouwgebied Noord Limburg. Dit is mede een reden om in 2005 te komen tot een nieuw Praktijkcentrum Bijenteelt in Horst aan de Maas.

Kortom, een toekomst voor de Noord-Limburgse imkerij met perspectief.

30 Jaar Groenfonds! Men is gaandeweg een schat aan ervaringen rijker geworden. Imkers willen, precies zoals het altijd is geweest, die graag doorgeven aan iedereen die belangstelling toont. De daadwerkelijke steun aan land- en tuinbouw zal blijven bestaan. Een goede samenwerking zorgt voor een nog sterkere band. Wij mensen zullen er wel bij varen!

Veiligheid en bijen

In de Gelderlander van 29 augustus 2005 was het volgende bericht te lezen: 'Een onschuldige cursus honing maken in Breda is uitgelopen op een chaos. De bijen reageerden woedend toen de Bredase imker zijn cursisten wilde laten zien hoe de honing van de honingraten gehaald moest worden. Ze werden agressief en begonnen omstanders te steken. Volgens de politie waren de cursisten goed beschermd maar moesten omstanders en buurtbewoners het ontgelden. De politie moest er zelfs aan te pas komen toen de slachtoffers verhaal wilden halen bij de imker. Ook enkele agenten werden gestoken. Zes mensen moesten zich in het ziekenhuis laten behandelen met tegengif.'

304

Een dergelijk bericht is geen reclame voor de bijenhouderij en daar hebben we als imker allemaal mee te maken. Toevallig had ik enkele dagen later een voorlichtingsactiviteit op een markt en daar heb ik heel wat keren uit moeten leggen hoe zoiets kon gebeuren en hoe gevaarlijk honingbijen nou eigenlijk zijn. Sensationele gebeurtenissen dringen snel tot een groot publiek door.

De imker die een bericht als het bovenstaande leest is al gauw geneigd te denken dat de betreffende imker fouten heeft gemaakt. Het bericht vertelt echter te weinig om dat goed te kunnen beoordelen. Er kunnen oorzaken zijn buiten de activiteit van de imker die de agressie van de bijen hebben opgewekt. De vraag is dan ook niet of de betreffende imker fouten heeft gemaakt, maar welke les wij als imkers hieruit moeten trekken. Had dit voorkomen kunnen worden? Zoals de meesten van de huidige imkers nu over bijen en bijenhouden denken niet. Wel als we daarin iets gaan veranderen. Ik besef dat ik nu een uitspraak heb gedaan die sommigen van ons mij misschien wel kwalijk zullen nemen. De noodzakelijke verandering is dat we de risico's die verbonden zijn aan het houden van bijen in een dichtbevolkte land serieus gaan nemen.

Zijn honingbijen gevaarlijk?

Als imker beantwoorden we deze vragen meteen met: *nee, honingbijen zijn niet gevaarlijk!* Is dat eigenlijk wel een eerlijk antwoord? Vertel in een gezelschap imkers maar eens een verhaal over een lastig bijenvolk waarmee je gewerkt hebt. Onmiddellijk krijg je geanimeerde reacties en blijken we allemaal dat soort ervaringen te hebben. Enkele citaten uit die verhalen:

'ze brachten met wel 500 meter ver weg', 'mijn spijkerbroek zag wit van de angels', 'ze staken zelfs door mijn schoenzolen heen'. Natuurlijk is dit 'visserlatijn', maar er blijkt uit dat bijen soms erg onaangenaam kunnen reageren. Voor ons imkers is dat geen probleem; wie de honing wil hebben, moet lijden dat de bijen hem steken. Dat doen we dan ook, maar de vraag of honingbijen gevaarlijk zijn, gaat niet over imkers. De vraag betreft onze medeburgers. We weten allemaal dat bijen die je wegbrengen nadat je in het volk gewerkt hebt, voor de imker wel lastig zijn maar geen probleem. Wel een probleem zijn dergelijke bijen voor een onschuldige voorbijganger. Die loopt ernstig risico gestoken te worden en door zijn onkunde in het omgaan met bijen extra veel steken op te lopen. Het antwoord op de vraag boven aan deze paragraaf moet in die situaties dan ook zijn: ja, honingbijen kunnen gevaarlijk zijn.

Veiligheid

In moderne opvattingen over veiligheid is de zorg die je moet hebben om gevaarlijke situaties te voorkomen erg belangrijk. Op het nalaten van goede zorg kan men aangesproken en vervolgens verantwoordelijk gesteld worden voor de eventuele gevolgen. In moderne opvattingen over veiligheid hoort een risicoanalyse van je handelen. Bij een dergelijke analyse horen maatregelen om de risico's te beperken en uit te sluiten.

Deze manier van denken hoort nog niet tot het gedachtegoed van imkers. Dat blijkt uit het simpele feit dat de basiscursus bijenhouden geen paragraaf Veilig Bijenhouden in het cursuspakket heeft. De cursus leert de imker wel wanneer hij beter niet in zijn bijen kan werken, maar richt zijn aandacht niet op zijn omgeving. Hier ligt een taak voor de commissie onderwijs.

Veiligheidsmaatregelen

Bijenvolken worden lastiger naarmate de omstandigheden slechter zijn: koud, onweersachtig, langere tijd geen dracht mogelijk. Het werk uitstellen en suiker voeren helpt de rust in de volken te handhaven. Bij cursussen en voorlichtingsactiviteiten is dat een probleem want ten tijde van het maken van de afspraak kon geen rekening gehouden worden met het weer en afspraken laten we het liefst doorgaan. Als een bijenvolk zich moeilijk laat behandelen, is het belangrijk het volk niet langer te storen dan strikt noodzakelijk. Bij lastige volken neemt de agressie gedurende het werken in het volk alleen maar toe. Een belangrijke factor die gemakkelijk vergeten wordt,

is de toestand van de omgeving. Zijn er bronnen van onrust in de omgeving? Dravende paarden, motor-maaiers, spelende kinderen, geparfumeerde buurvrouwen die liggen te zonnen? Of, en dat is nog belangrijker, kan een dergelijke situatie ontstaan terwijl de imker in zijn volken werkt? In een uur tijd kan de situatie in de omgeving helemaal veranderen. Hieruit blijkt dat het belangrijk is dat de imker zijn omgeving waarschuwt als hij in zijn bijen gaat werken. Zeker als hij weet dat zijn bijen een kort lontje hebben en dat de agressie snel gewekt is. Maak afspraken met de burens, zorg dat er geen onbekenden in de buurt van de bijen kunnen komen terwijl je aan het werk bent. Vraag de buurman op een andere tijd het gras te maaien, geef de buurvrouw een potje honing en vraag of ze het zonnen een halfuurtje uit kan stellen. Waarschuw de boer dat zijn vee te dicht bij de bijenstal is opgesloten.

Vriendelijke bijen

Het is mogelijk om te werken met zachtaardige bijen. Carnica- en Buckfastbijen staan erom bekend. Wat minder bekend is dat er ook zwarte bijen (*Apis mellifera mellifera*) zijn die hun zachtaardigheid danken aan selectie en gecontroleerde paring. Het is waar, ook hier is het niet al goud wat er blinkt, maar veel van deze bijenvolken zijn heel zachtaardig. Veel belangrijker is dat de agressie van deze bijen, mocht die al

optreden, in tijd en omvang veel beperkter is dan die van de gewone huis-, tuin- en keukenbij. De bijen van het landras kunnen heel vriendelijk zijn, maar meestal laten ze niet toe dat de imker er zonder beschermende kleding in werkt. Een agressief bijenvolk kan zo boos worden dat het meters in het rond alles aanvalt wat beweegt. Bij bijen die geselecteerd zijn op zachtaardigheid doet dat verschijnsel zich vrijwel niet voor. De agressie stopt zodra de imker de kast sluit. Waarom hebben we niet allemaal van die vriendelijke bijen?

Inspanning

Het vraagt inspanning om vriendelijke bijenvolken op je stand te hebben: selectie en gecontroleerde paring. De kans op succes is daarbij het grootst als je dat samen met andere imkers doet: kennis en ervaring uitwisselen, samen reizen naar een paringsstand, elkaar helpen als een koninginnenteelt mislukt. Koninginnenteelt is niet alleen een boeiende activiteit maar ook goed voor het imago van de bijenhouderij. Als je voorlichting geeft op een markt en je laat zien hoe je ervoor zorgt dat de bijen in Nederland zachtaardig zijn en blijven, bereik je twee dingen: allereerst versterk je het beeld van de imker als een persoon die op een verantwoorde manier bijen houdt in een dichtbevolkt land en tegelijk krijg je het vertrouwen van het publiek dat het houden van bijen een verantwoorde activiteit is. Hier ligt een taak voor besturen en werkgroepen koninginnenteelt.

M.J. van Iersel

Bijen en freesia's

26 juni: twee Spaarkasten geplaatst op vijf ha. freesia's beginnende bloei. De warme juliweken doen het gewas flink bloeien en dus wordt er veel stuifmeel en nectar verzameld door de volken. Door de aangroei van de volken en de dracht heb ik er op 14 juli een tweede honingbak opgezet, wat achteraf niet nodig was geweest daar het weer het liet afweten (regen en kou).

28 juli: er wordt veel stuifmeel gehaald, de volken doen het prima.

19 augustus: twee volle bakken mooi verzegelde honing afgehaald. Het gewas raakt uitgebloeid en het rooizeizoen neemt een aanvang.

Ondanks heel veel regen en lage temperaturen toch een goede honinggoest! De honing is goudgeel maar ruikt en smaakt niet naar freesia's.

Hoe dan ook, dit (kleurig en geurig) freesia-experiment lijkt me voor herhaling vatbaar.

Ton Slot, Den Helder

Zachtaardige bijen op de markt. Foto: Marleen Boerjan

Werkverdeling in een bijenvolk, een platte organisatie (2)

Romée van der Zee

In deel 1 van deze serie heb ik beschreven hoe een bijenvolk zich zeer snel aan veranderende omstandigheden aan kan passen omdat het decentraal georganiseerd is. In een dergelijk decentraal georganiseerd systeem kunnen drachtbronnen of specifieke behoeften binnen een bijenvolk in korte tijd favoriet worden.

In dit tweede en laatste deel van deze serie ga ik wat dieper in op de genetische en neurofysiologische aspecten van het bijengedrag.

306

De verschillende taken in een bijennest zijn ruimtelijk verdeeld. Met als middelpunt het broednest kun je je een aantal concentrische taakcirkels voorstellen. Bij het overgaan naar een volgende ontwikkelingsfase verwijderen bijen zich verder van het broednest en oefenen nieuwe taken uit. Taakverdeling per ruimte is logistiek gezien voordelig. Er wordt geen tijd verspild in het zoeken naar werk over een grote afstand. Binnen hun eigen sector zijn de werksters optimaal geïnformeerd. Door afname vanuit de buitenste cirkel, omdat de oudste haalbijen afsterven, ontstaat een aanvullingsvraag naar de binnen gelegen cirkels. Vanuit de binnenste cirkel dient zich een aanbod van jonge bijen aan die nieuwe taken in een volgende cirkel kunnen vervullen. Maar welk mechanisme brengt bijen ertoe die nieuwe taak op zich te nemen? Is dat het eenvoudige ruimtelijk doorstromen van werkzoekende bijen als gevolg van vraag en aanbod? Of spelen daarbij andere factoren een rol? Is er ook een genetische en hormonale aansturing die bijen geschikt maakt voor een volgende taak?

Sociale genen

Het genetisch onderzoek staat nog in de kinderschoenen. Het valt niet mee om vast te stellen welke genen betrokken zijn bij sociaal gedrag. De aandacht concentreert zich nu op het zogenaamde per-gen. Bij verschillende insecten is vastgesteld, dat dit per-gen gerelateerd is aan de tijdscyclus waarin werkzaamheden worden verricht. Er blijken verschillen te zijn in de snelheid van die tijdscyclus tussen genetisch verschillende bijenvolken. De snelle types bewogen sneller en in kortere perioden. Onderzocht wordt of het per-gen daarbij een rol speelt.

Daarnaast wordt onderzocht welke genen verantwoor-

delijk zijn voor de moleculaire opbouw en uitgroei van de mushroom bodies in de hersenen van de bijen. Gehoopt wordt zo meer inzicht te krijgen in de samenhang tussen de expressie van genen in de vorm van moleculaire structuren en het sociaal gedrag dat daaruit volgt. Zie voor een beschrijving van de mushroom bodies het maartnummer van BIJEN 13(3): 67-69 (2004).

Neurofysiologisch systeem

Een belangrijk bijenhormoon, het juvenielhormoon wordt geproduceerd door klierweefsel, de corpora allata, die tegen de hersenen aanliggen. (afbeelding 1). Nadat bijen hun broedcel verlaten hebben vinden er nog voortdurend lichamelijke veranderingen plaats. Het gehalte juvenielhormoon blijkt in iedere opvolgende arbeidsfase toe te nemen. Aangenomen wordt dat het aangaan van nieuwe taken mede het gevolg is van hormonale ontwikkelingen. Maar die hormonale ontwikkelingen kunnen op hun beurt weer beïnvloed worden door invloeden van buiten. Denk daarbij aan voedsterbijen, die als gevolg van bijendansen en los van hun leeftijd, overschakelen op nectarverwerking of het binnenhalen van een plotselinge dracht. Deze voedsterbijen zochten niet naar werk en ondergaan een versnelde hormonale ontwikkeling. Omgekeerd kunnen bijen door hun gedrag het gehalte aan juvenielhormoon bij jongere bijen afremmen, als daar een noodzaak toe bestaat. Vermoedelijk wordt deze remming uitgevoerd door feromonen in de kaakklieren, die via direct contact worden overgebracht. Net zoals de afgifte van gelijksoortige feromonen uit de kaakklieren van de moeder de fysieke ontwikkeling van werksters remt.

Afbeelding 1: In de periode tussen uitlopen en vlieggebij, neemt de omvang van de paddestoellichaampjes, als gevolg van leerprocessen, met ongeveer 20 % toe.

Hormoonproducerende klieren worden aangestuurd door het zenuwstelsel, dat allerlei prikkels uit de buitenwereld verwerkt. Voedsterbijen reageren eerder op prikkels die gericht zijn op broedverzorging, haalbijen op prikkels die gericht zijn op foerageren. Daarbij zijn chemische prikkels waarschijnlijk van overwegend belang. Immers, de bijenverblijfplaats is meestal donker, er is maar een geringe gehoorontwikkeling bij bijen, terwijl ze wel beschikken over zeer ontwikkelde zintuigen voor chemische prikkels. In de voelsprietten worden in hoofdzaak de geursignalen verwerkt. Daar vinden de eerste leer- en geheugenprocessen plaats. Naast geur zijn er nog andere mogelijkheden om chemische prikkels over te dragen, b.v. door het doorgeven van chemische stoffen tussen bijen onderling (trofallaxis).

De chemische stoffen, aminen, die een grote rol spelen bij het veroorzaken van specifiek gedrag, zijn dezelfde als die bij mensen in de zenuwoverdracht een rol spelen: dopamine, serotonine en octopamine. Oudere bijen hebben deze drie stoffen in een grotere hoeveelheid in hun hersenen dan jonge bijen. Vooral octopamine, in een hoog gehalte aanwezig in haalbijen, lijkt een hoofdrol te spelen in de aan leeftijd gerelateerde werkverdeling in een bijenvolk. Onder laboratoriumomstandigheden kan octopamine de aanmaak van juvenielhormoon stimuleren. En omgekeerd leidt toediening van juvenielhormoon tot een verhoging van het octopaminegehalte.

Het hormoonstelsel en het zenuwstelsel worden geïntegreerd in het schakelsysteem van de bijen-hersenen, de *mushroom bodies*, afbeelding 2 (paddestoelvormige lichaampjes, BIJEN 13(3): 67-69 (2004)).

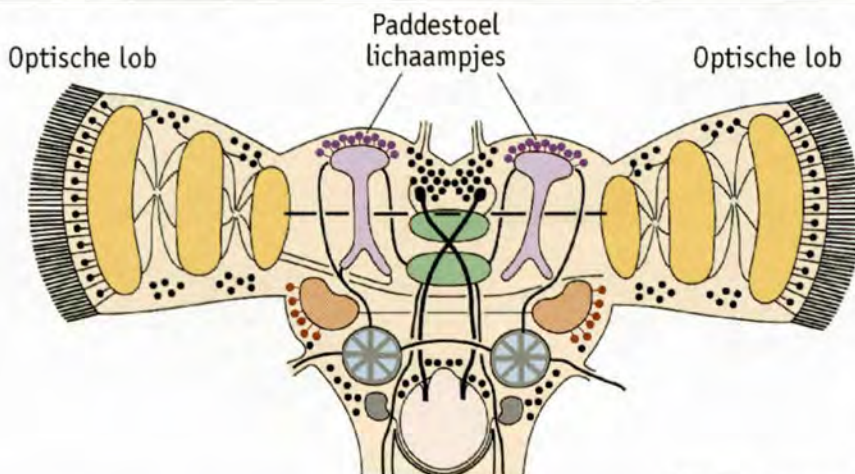
Bij oudere bijen neemt het volume van deze hersenstructuur toe. Er is blijkbaar een samenhang tussen deze uitgroei van hersencellen en het leren en verwerken van kennis.

Gedragsontwikkeling bij werksters veronderstelt vaardigheid in leren en de mogelijkheid informatie te onthouden. Voor het efficiënt binnenhalen van een dracht moet een haalbij leren welke route gevolgd moet worden, hoe de nectar uit uiteenlopende bloemen gewonnen kan worden, en hoe zij dit door middel van bijendansen kan overbrengen. De *mushroom bodies* zijn het leercentrum waar deze informatie verwerkt wordt en de lichaamsfuncties zo worden aangestuurd, dat het gedrag optimaal uitgeoefend kan worden. Het overstappen van werksters op nieuwe taken, is een samenspel van vraag en aanbod in het volk, hormonale ontwikkeling en informatieoverdracht van chemische prikkels.

Permanente en tijdelijke specialisatie

Het ligt voor de hand dat natuurlijke selectie kan leiden tot permanente verschillen tussen de groepsleden, zodat ze optimaal geschikt zijn om hun gespecialiseerde taken te vervullen. Werksters hebben maar een beperkt ontwikkelde mogelijkheid om eitjes te leggen. De moeder, die groter van stuk is, produceert voortdurend nageslacht. Een ander voorbeeld is de soldatenkaste in een mierenvolk met sterk ontwikkelde kaken om effectief te kunnen vechten.

Anders dan in een mierenkolonie zijn in een bijenvolk de permanente specialisaties echter maar beperkt aanwezig. Kenmerkend is het tijdelijk karakter van de uitgevoerde werkzaamheden. De arbeidsverdeling in een bijenvolk verloopt volgens een standaard ontwik-

© 2001 Sinauer Associates, Inc.

Afbeelding 2: Paddestoellichaampjes als onderdeel van het centraal zenuwstelsel van honingbijen.

kelingspatroon. Van eerst voedsterbij, in het broed-nest, tot uiteindelijk haalbij, om water, nectar, pollen en propolis te verzamelen. De tijd die aan de diverse activiteiten wordt besteed is uitermate flexibel. Afhankelijk van de omstandigheden kunnen sommige fases eerder worden ingegaan dan gebruikelijk, of kan worden teruggefallen op eerdere activiteiten. Juist die flexibiliteit is een groot voordeel van tijdelijke specialisatie. Er kan veel sneller gereageerd worden op veranderende omstandigheden. Als in een bijenvolk de arbeidsverdeling permanent georganiseerd was, dan zou alleen door verwijdering of dood van overbodige werksters en het selectief reproduceren van aangepaste nieuwe werksters een antwoord gevonden kunnen worden. Veel te traag in een omgeving die van minuut tot minuut verandert.

308

Conclusie

In een bijenvolk kunnen de behoeften in snel tempo veranderen net als drachtbronnen slechts een korte tijd aantrekkelijk zijn. Een bijenvolk dat decentraal georganiseerd is kan op deze snelle veranderingen snel inspelen. Als het bijenvolk georganiseerd zou zijn op een centrale planning dan zou een beperkte groep super-kennisbijen voortdurend geïnformeerd moeten

worden over alle informatie van belang in de omgeving. Zij zouden die kennis moeten kunnen integreren en omzetten in zinvolle beslissingen, die weer doorgegeven moeten worden aan iedere afzonderlijke bij. Het verwerken van tekens uit de omgeving en actieve informatieoverdracht met behulp van signalen door iedere bij afzonderlijk is veel effectiever. Het neurofysiologische systeem van de individuele bij is afgestemd op de flexibele verwerking en aansturing van snel veranderende behoeftes.

Als een imker in zo'n organisatie ingrijpt, is dat dan het beste van twee werelden, of een conflict tussen twee organisatievormen?

Literatuur

- Seeley, Thomas D., The wisdom of the hive.
Robinson, Gene E., From society to genes with the honey bee. American Scientist, vol. 86, nummer 5 pag. 456
Schneider, Stanley E. and Lewis, Lee A., The vibration signal, modulatory communication and the organization of labor in honey bees, *Apis mellifera*. Apidologie 35 (2004) pag. 117-131.

advertentie

Voor een geneesmiddelenonderzoek (afkorting: PVB/0011) zijn we op zoek naar

Mannen en vrouwen (18 jaar of ouder) die allergisch zijn voor bijensteken

Dit onderzoek betreft een nieuw geneesmiddel dat ontwikkeld is voor de behandeling van allergische reacties bij bijensteken.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door Dr. Roovers, Tilburg, Dr. Oude Elberink, Ac. Ziekenhuis, Groningen.

Voorafgaand aan het onderzoek vindt een medische keuring plaats. Tijdens het onderzoek wordt u of met een al bestaand middel ofwel met het nieuwe geneesmiddel tegen uw allergie behandeld. Het lot bepaalt welke behandeling u zult ondergaan.

De behandeling duurt tot en met de zomer 2006. Aan het eind wordt naar de effectiviteit van de behandeling gekeken door middel van een opzettelijke bijensteek, in een veilige omgeving (op de dagbehandeling van een ziekenhuis).

Als de behandeling effectief blijkt te zijn, betekent dit dat u bij een toekomstige bijensteek veel minder kans op een algemene allergische reactie heeft.

Voor dit onderzoek komt u in het begin wekelijks, daarna één keer per maand naar uw allergoloog. Er zijn minimaal 14 bezoeken noodzakelijk.

Per bezoek aan de arts wordt € 25,- vergoed ter dekking van de (reis)kosten. Bij grote afstanden wordt dit bedrag aangepast.

Het ondergaan van de bijensteek wordt vergoed met € 100,-.

De reiskosten worden eveneens vergoed.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met: **Bureau Special Secretary Service, tel.: 0297 - 231249.**

Tijdelijke bloemenveldjes lokken bijen en publiek

Martin van der Veen

Afgelopen zomer bloeiden in de winkelcentra van dertig Nederlandse gemeentes tientallen zeldzame bloemen. Ze werden eerder in het jaar, onder het oog van de media, door honderden buurtbewoners en natuurliefhebbers op de landelijke zaaidag in april ingezaaid. Eind augustus werden de veldjes geoogst. De gewonnen zaden worden op zaterdag 8 april 2006 opnieuw uitgezaaid in veel meer gemeentes. Wie wil, kan als 'zaadcoördinator' een Bloeiende Kern in de eigen gemeente organiseren.

Genoemde gebeurtenissen vormen het verloop van de grote promotieactie 'Bloeiende Kernen', waarmee stichting De Nationale Proeftuin zo veel mogelijk Nederlanders bewust wil maken van de waarde van biodiversiteit of het belang van soortenrijkdom in de natuur. En niet alleen burgers of persmuskieten komen op de Bloeiende Kernen af, ook bijen weten de inheemse bloemenzeetjes te vinden. Tot genoeg van de plaatselijke imkers.

Biodiversiteit

Ten gevolge van bemesting, zure regen en het strakke maaibeeld verdwijnen veel wilde planten, die vroeger gewoon in steden en dorpen voorkwamen. En dat heeft weer nadelige gevolgen voor insecten, bijen, vogels en kleine zoogdieren. Via de actie 'Bloeiende Kernen' wordt zeldzame soorten weer een kans gegeven. Door een aantal daarvan in de etalage te

zetten, wordt het grote publiek puntig en concreet geattendeerd op het onderwerp biodiversiteit.

Bloeiende Kernen 2006

'Bloeiende Kernen' wordt in 2006 georganiseerd in meer gemeentes. En op een paar plaatsen zelfs aangevuld met een lokaal gebruiksgewas, als een vlag op het biodiverse bloemenveldje. Op zaterdag 8 april 2006, 12.00 uur, worden alle nieuwe 'Bloeiende Kernen' weer ingezaaid door burgers, in aanwezigheid van een prominent en de pers.

Om deze actie weer met succes te organiseren roept De Nationale Proeftuin geïnspireerde vrijwilligers op zich aan te melden als 'zaadcoördinator'. De voorname taken van deze regelaar-met-een-groene-geest zijn het organiseren van een geschikte zaaioplek in het centrum, het aantrekken van publiek, een leuke prominent en de lokale pers.

Word zaadcoördinator!

Wilt u in uw gemeente een 'Bloeiende Kern' organiseren? Of heeft u suggesties om de 'Bloeiende Kern' aantrekkelijker te maken voor bijen? Neem dan contact op met De Nationale Proeftuin door het sturen van een e-mail naar: info@denationaleproeftuin.nl.

Meer informatie over De Nationale Proeftuin is te vinden op de ideële zadenruilbeurs op Internet: www.denationaleproeftuin.nl.

309

Bartholomeus Hulsius is een Nederlander, maar hij werd rond 1600 in Frankfurt geboren. In 1621 stond hij als theologiestudent ingeschreven te Leiden om in 1628 predikant te worden in Cillaarshoek op Zuid-Beveland. Hij is al op 40-jarige leeftijd overleden. Hij schreef in 1631 'Emblemata sacra, dat is eenighe geestelike Sinnebeelden.' Zijn vermaning aan de luiaard wordt geïllustreerd met een korf bijen.

*Een Luyaardt wenschst om goet, in Ryckdom heeft behaegen,
Maer liever slaept dan waect en slempet dan 't wercken siet...
Waer sal ick alderbest een sulcken henen stieren:
Gaet tot het waeter vuyl, dat staedigh stille staet
En spieghelt u daerin. Jae tot de byekens gaet,
Die g'hier gheschildert siet, en tot de cleyne mieren.*

De afbeelding van de bijenstal met korf is een kopergravure. Bijen en mieren zijn een voorbeeld van ijver en werklust en daar kan de luiaard een voorbeeld aan nemen.

Toon Brekelmans

Specialist in Bijengezondheid

Commissie Bijenteeltonderwijs

De commissie Bijengezondheid en de commissie Bijenteeltonderwijs hebben het plan opgepakt om in het najaar van 2006 een cursus te organiseren die mensen opleidt tot specialisten op het gebied van de bijengezondheid in Nederland. De bedoeling is dat inzicht verkregen wordt in de diverse ziektebeelden van de meest voorkomende ziekten op dit moment en de daarbij passende en volgens de wet ook mogelijke behandelmethoden.

310

De aanleiding voor deze cursus is het belang van het in stand houden van een gezonde bijenstand in Nederland en de noodzaak om daarvoor de kennis in het kader van de bijengezondheid op een verantwoorde wijze te verspreiden. Hiervoor is het nodig om een geselecteerd aantal mensen geïnteresseerd en enthousiast te maken en hun de kennis en praktische ervaring te geven om dit op een adequate wijze te doen.

Kortweg gaat het om: inhoud, overdracht, specialist zijn en vormen van kader.

Inhoud cursus

De bedoeling is dat de cursus naast een theoriegedeelte een behoorlijk praktijkgedeelte kent. Het accent zal liggen op het verkrijgen van o.a. eigen ervaring in het praktisch omgaan met bijenziekten en het bestuderen van de bijengezondheid en het verzorgen van een voordracht bij een cursus in het kader van bijenziekten of tijdens een lezing op een (sub)verenigingsavond.

Hetzij op de les zelf (theorie), hetzij door middel van

een excursie (bijenstand, laboratorium (monsters op kweek zetten, ervaren hoe het werkt), buitenlandse studiedagen), worden de cursisten geïnformeerd over de bijengezondheid, de belagers van de bijen, onderzoeksmethoden en de bestrijding van de betreffende ziekte.

Voor de uitvoering van de cursus wordt gebruik gemaakt van bestaande literatuur (ook Duits- en Engelstalige) en van samengestelde readers.

U moet rekenen op zeker twintig dagen les en twintig dagen zelfstudie, verspreid over het cursusjaar 2006/2007. De kosten zullen zeker €500,- p.p. bedragen. Daarnaast kunt u rekenen op mogelijk extra kosten voor bezoek aan een symposium of studiedag elders. Deelnemers aan deze cursus moeten beschikken over een diploma Opleiding Leraar Bijenteelt A of bekwaamheid op basis van werk en opleiding op gebied van didactiek en/of gezondheid. Slechts maximaal twintig personen kunnen deelnemen.

Er zal veel gebruik gemaakt gaan worden van docenten en materiaal van niet-Nederlandse bodem. Voordat definitieve afspraken en kosten gemaakt gaan worden wil de Commissie graag weten hoeveel animo er is voor deze cursus. Daarom vragen wij u nu reeds uw belangstelling voor deelname aan deze cursus kenbaar te maken.

Meld u zich daarom z.s.m. aan bij onderwijs@vbbn.nl o.v.v. cursus 'Specialist in Bijengezondheid' of bel tussen 09.00 en 14.00 uur Marga Canters, 0317-422 422 (niet op woensdag).

Een formulier voor officiële aanmelding krijgt u t.z.t. toegestuurd.

Monsternameapparaat. Foto: PPO-Bijen, voormalige Ambrosiushoeve. Foto uit het archief van de 'ziektebestrijdingsteams' uit de jaren '80.

Honingkeuring bij de 'Heidebloem' te Vierhouten

Chris Schweigmann

Een honingkeuring heeft altijd iets feestelijks en wordt vaak gehouden ter ere van een speciale gebeurtenis. Deze keer, op 1 oktober jl., was dat ter ere van het 60-jarig bestaan van de bijenhoudersvereniging 'De Heidebloem' uit Vierhouten, een vereniging met ongeveer dertig leden. Met voldoende belangstelling van imkers uit de regio moest het een geweldige dag worden. Al vroeg in de middag konden we de eerste imkers verwelkomen en hun honing inschrijven. De heide in de regio had volop in bloei gestaan en dat was ook te zien aan de grote aanvoer van heideraathoning, terwijl het aantal potten heidehoning duidelijk minder was. Heidehoning in de pot krijgen kost meer tijd dan andere honingsoorten, er moeten duidelijk meer handelingen worden verricht. Dit zou dan de oorzaak kunnen zijn van de mindere aanvoer van heidehoning in de pot. Het totaal aantal inzendingen was niet zo groot, maar de kwaliteit was prima.

Jan Mous en Jan Beekman: honing- en waskeurmeesters ZLTO-studiedag 2002. Foto: M. Boerjan

De tekst op de etiketten kan beter, op alle potten moet staan Nederlandse... honing, de naam en het adres van de imker, de houdbaarheid, de inhoud en de productiecode. Verder moet er gelet worden op het suikerpercentage: alle honing min. 80%, behoudens de heide met min. 77%. Ook werden er tips gegeven: bij het vullen van de potten moeten de honing en potten van gelijke temperatuur zijn; zitten er luchtbelletjes in de honing, verwarm dan de potten in een pannetje warm water en de luchtbelletjes verdwijnen. Vuiltjes kun

je gemakkelijk verwijderen door de honing door een kaasdoek of nylonkous te halen. Raathoning altijd laten uitbouwen in nieuwe ramen.

De uitslag van de keuring was

Klasse 1 - vloeibare honing

- 1^e prijs: G. v.d. Kolk uit Elspeet
- 2^e prijs: C. van Holland uit Rhenen
- 3^e prijs: H. Hendriks uit Biddinghuizen

Klasse 2b - gekristalliseerd

- 2^e prijs: H. Hendriks uit Biddinghuizen

Klasse 3a - kristalliserende

- 2^e prijs: H. Hendriks uit Biddinghuizen

Klasse 3b - heidemelange

- 1^e prijs: H. Hendriks uit Biddinghuizen
- 2^e prijs: P. Doctor uit Heerde
- 3^e prijs: A. Hottinga uit Vorchten

Klasse 4 - heidehoning

- 1^e prijs: C. van Holland uit Rhenen

Klasse 5 - zomerraathoning

geen inzendingen

Klasse 6 - heideraathoning

- 1^e prijs: L. v.d. Brink uit Oldebroek
- 2^e prijs: J. v.d. Zee uit Nunspeet

Klasse 7 - raathoning in pot

- 1^e prijs: C. van Holland uit Rhenen

Door de voorzitter van de afdeling Vierhouten, Wim Hendriks, was er een prijs uitgelooft voor degene, die in drie honingklassen de meeste punten kon vergaren. Deze prijs, een echt grote beker, ging naar Henk Hendriks uit Biddinghuizen en dit was een geweldig slot van een prima honingkeuring, die zeker voor herhaling vatbaar is.

De organisatie van deze keuring was op verzoek van het bestuur van de 'Heidebloem' in handen gelegd van Cees de Bondt en Chris Schweigmann. De keurmeesters waren Dick van Houwelingen, Jan Verrier en Leo van Dalen. Allen van harte dank voor jullie medewerking.

Entomologendag 16 december 2005

Rinus Sommeijer

Er zullen veel bijenlezingen gehouden worden op de aanstaande Entomologendag, die gehouden zal worden op 16 december 2005, in congrescentrum 'De Reehorst', Bennekomseweg 24, Ede (gelegen vlak naast het NS-station 'Ede-Wageningen'). Bij 'De Reehorst' is volop parkeergelegenheid.

De jaarlijkse Nederlandse Entomologendag wordt traditioneel gehouden op de tweede of derde vrijdag in december. De organisatie van deze dag is in handen van de Sectie Experimentele en Toegepaste Entomologie van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV).

Deze wetenschappelijke vergadering wordt om de twee jaar in een andere universiteitsstad gehouden, waarbij een groepje insectenonderzoekers van één van de universiteiten twee jaar achtereenvolgens voor de organisatie verantwoordelijk is. De eerste entomologendag werd gehouden in Utrecht in 1989 en Jan van der Blom en ondergetekende waren toen de organisatoren.

In 2005 wordt de dag weer georganiseerd door Utrechtse entomologen. Omdat wijzelf onderzoek aan bijen doen, hebben we geprobeerd om vooral ook onderzoekers met lezingen en posters over bijen en andere sociale insecten uit te nodigen. De openingslezing van deze bijeenkomst om 09.30 uur is dus zeker ook aantrekkelijk voor geïnteresseerde imkers. Prof. Dr. Johan Billen, Universiteit van Leuven, zal een mooi geïllustreerd overzicht geven van de communicatiesystemen bij sociale insecten (bijen, mieren, wespen, termieten). Hij zal behandelen hoe deze verschillende insecten gebruik maken van geursignalen en merkplassen voor voedsel zoeken, nestbouw, alarm, taakverdeling in het nest, etc.

Het programma van de dag zal verder bestaan uit lezingen over allerlei thema's die simultaan in sessies gehouden zullen worden in vier verschillende zalen. De bijenlezingen, zullen o.a. gaan over bestuiving, bloembezoek, bijenziekten, diversiteit aan natuurlijke bestuivers in Nederland en hun achteruitgang. Het programma is nog niet volledig bekend. Bij opgave (en betaling) vooraf zal het programmaboekje worden toegestuurd, zodat deelnemers van te voren kunnen bepalen welke lezingen ze in welke zalen willen bijwonen.

Men kan zich ook op de dag zelf van 08.30 tot 09.15

uur ter plekke laten registreren voor deelname. Alle deelnemers ontvangen na afloop een 'proceedings' boek waarin de lezingen zijn afgedrukt.

De kosten voor deelname zijn, door subsidiëring door de Nederlandse Entomologische Vereniging, beperkt gebleven tot €40,- voor alle deelnemers. Studenten betalen (op vertoon van een geldige collegekaart) slechts €10,-. Hierbij is deelname aan de lunch inbegrepen. Verdere informatie over deze dag en opgaveformulieren zijn te vinden op de website: <http://www.bio.uu.nl/~sommeijer/>.

We hopen onder de deelnemers veel imkers te kunnen begroeten.

Rinus Sommeijer, E: m.j.sommeijer@bio.uu.nl.

Rectificatie 'Foto van de maand'

Diverse reacties ontvangen op de foto op de achterzijde van BIJEN 14(10): 288 (2005) waar geen zadelzwam staat afgebeeld maar een zwavelzwam (*Laetiporus sulphureus*).

De zwavelzwam kenmerkt zich door meerdere dakpansgewijze gegroepeerde vruchtlichamen die op de stam en takken van vele boomsoorten kunnen voorkomen, waaronder vruchtbomen, wilgen en populieren. De zwavelzwam is in jonge toestand voor mensen eetbaar door ze te bakken als een schnitzel, dit geldt trouwens ook voor de zadelzwam. De jonge vruchtlichamen groeien snel en produceren kenmerkende vochtdruppels aan de randen en de onderkant, zogenaamde guttatedruppels, een oranje-geelkleurige, zurigmakende vloeistof. Deze druppels veranderen tot een kaneelbruine massa en vallen uiteen als Chlamydo-sporen. In oudere toestand zijn die druppels er niet, ziet de zwam er anders uit en zijn de vruchtlichamen niet meer eetbaar. De zure vochtdruppels en het kleuren als een aantrekkelijke bloem is aantrekkelijk voor de bijen. Dhr. Van Rossen zal het binnenkort eens zelf gaan proeven. De zwavelzwam veroorzaakt bruinrot bij diverse boomsoorten en is dan ook een gevreesde parasiet.

Bovenstaande informatie is afkomstig van Max Jonker uit Doesburg, Hans van Rossen uit Den Haag, Henk van der Scheer uit Goes en Eelke Wiersma uit Nunspeet. De redactie van BIJEN dankt hen hartelijk voor hun reactie.

Bijensteektherapie heeft geen effect op ziekteactiviteit MS-patiënten

Persbericht Universiteit Groningen

Uitgegeven: 17 oktober 2005 19:12

In een klinische studie is met MRI-onderzoek aangetoond dat bijensteektherapie geen effect heeft op de ziekteactiviteit in de hersenen van patiënten met Multiple Sclerose (MS). Het aantal nieuwe haarden van ziekteactiviteit was niet verschillend tussen de periode zonder behandeling en de periode van de bijensteekbehandeling. Ook was er bij de deelnemers geen verschil in het aantal aanvallen, de neurologische beperkingen, de graad van invaliditeit, de vermoeidheid en de kwaliteit van leven. Opmerkelijk is dat de meerderheid van de personen die deelnamen aan het onderzoek wel baat dacht te hebben bij de behandeling.

De klinische studie is uitgevoerd door dr. Taco Wesselius, radioloog en imker, werkzaam in het Gemini Ziekenhuis in Den Helder, samen met neurologen van het Universitair Medisch Centrum Groningen (dr. Thea Heersema, Marco Heerings, drs. Jop Mostert en prof. dr. Jacques De Keyser). De MRI-scans zijn blind geanalyseerd door radiologen van het Universitair Medisch Centrum in Leiden onder leiding van prof. dr. Marc van Buchem. Omdat de mogelijkheden van de klassieke geneeskunde beperkt zijn zoeken mensen met Multiple Sclerose vaak hun toevlucht tot alternatieve geneeswijzen. Bijensteektherapie wordt wereldwijd voor MS toegepast, hoewel de mogelijke effectiviteit nog nooit wetenschappelijk was onderzocht.

Het onderzoek

Voor het onderzoek meldten zich 113 personen aan, waarvan na screening uiteindelijk 26 MS-patiënten aan de voorwaarden voldeden om deel te nemen. Na een gewenningsperiode kregen de deelnemers onder medische begeleiding gedurende een half jaar drie maal per week twintig bijensteken toegediend door een imker. Om de zes weken werd een MRI scan van de hersenen gemaakt. Deze methode liet toe om in een periode van zes maanden een uitspraak te doen of een interventie de ziekteactiviteit van MS al dan niet afremt. De belangrijkste parameter hierbij is het aantal nieuwe haarden van ziekteactiviteit die op de MRI van de hersenen verschijnt. De deelnemende

personen werden gesplitst in twee groepen. De eerste groep startte met bijensteken gedurende zes maanden, de volgende zes maanden kregen ze geen behandeling. De tweede groep kreeg de eerste zes maanden geen behandeling en kreeg de laatste zes maanden de bijensteektherapie.

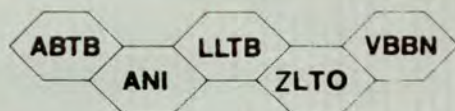
Stichting MSI financierde het ruim 260.000 euro kostende onderzoek. Deze stichting zet alles in het werk om het dagelijks leven van de MS-patiënt zo dragelijk mogelijk te maken. MS is een ziekte die het centrale zenuwstelsel aantast. Voor MS is nog geen medicijn gevonden dat de ziekte stopt.

Allergische reactie

Bijensteektherapie is een potentieel gevaarlijke therapie omdat allergische reacties kunnen ontstaan die in ernstige gevallen een dodelijke afloop kunnen hebben. Over de werking van bijengif doen al vele jaren positieve verhalen de ronde en veel MS-patiënten denken eraan om deze behandeling te proberen. Nu beschikt de potentiële gebruiker in ieder geval over wetenschappelijk onderbouwde informatie dat deze behandeling niet geschikt is voor MS.

Bijenzwerm ergens in de USA. Omstanders wordt verzekerd dat de bijen op zijn zachtmoedigst zijn tijdens het zwermen.

Bestuivingsregeling 2006

Dick van Houwelingen, voorzitter Bedrijfsraad

In de vergadering van de Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij d.d. 26 september 2005 is de adviesbestuiving-vergoeding voor 2006 als volgt vastgesteld:

- voor plaatsen in open veld: €36,- per volk voor drie weken of minder en bij verlening een toeslag van €1,75 per dag.
- voor plaatsing onder glas of kunststof: €33,- per week.
- Voor bestuivingsobjecten waarvoor in opdracht van de teler speciale volken worden aangehouden en ingezet gelden vergoedingen die in afspraak met de teler zijn vastgesteld. De richtlijnen van de Stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren (sSBI) kunnen daarvoor gehanteerd worden, zie www.ssbi.nl.

Voor transportkosten van de volken wordt een vergoeding van €0,28 per kilometer geadviseerd, te rekenen vanaf de bijenstal tot aan de teler.

De Bedrijfsraad adviseert om bij afspraken met de teler het voorbeeldreglement van de sSBI en het daarbij behorende formulier te gebruiken.

Bij gepraat (42)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

Het programma van de stichting Stimulering Bedrijfsmatig Imkeren (sSBI) met bezoek aan Terschelling van 1 t/m 4 september werd gekenmerkt door het in een ontspannen sfeer uitwisselen van ervaringen en wetenswaardigheden over onze bijen.

Kenmerkend voor onze bijen is dat geen jaar hetzelfde is en de ervaringen per imker kunnen verschillen. Na aankomst op het eiland werden we verwelkomd door Freek Blom die als boswachter van Staatsbosbeheer op het eiland werkzaam is. In een presentatie in aanwezigheid van mede-imker-eilandbewoners vertelde hij van het project 'Van bijeneiland naar koninginnen teeltstation'. Op het eiland zijn 18 à 19 imkers actief die na intensief overleg medewerking aan het project hebben toegezegd. Centrale vraag die men zich stelde was: waar moeten de bijen van de toekomst aan voldoen? Vervolgens kwam de vraag naar boven welk ras het meest aan de wensen zou voldoen. De huidige eilandbij die zich reeds had aangepast aan het klimaat en de drachten, de Buckfast en of de carnica. Welk ras, welke lijn heeft op het eiland toekomst? Uitgangspunten zijn hoge honingopbrengst, geschikt voor vroege en late dracht, goede behandelbaarheid en zwerm-

traagheid. Om met het experiment te kunnen starten was toestemming nodig van de gemeente om koninginnen in te voeren op het eiland.

Voorts werd een subsidie aangevraagd van €14.000,- in het kader van plattelandprojecten van de provincie. Ondersteuning werd gevraagd en gevonden bij de 'Stichting duurzame bij' bekend met het vergelijkend onderzoek aan carnica- en Primorskybijen. Bij de Westerschuur werd een beschutte plaats gevonden voor een opstelling van acht geselecteerde eilandvolken, acht Buckfastvolken lijn Marken en acht carnica volken. In door Cees van Holland geleverde kunststofkasten wordt onder vergelijkbare omstandigheden geïmkerd. Vanaf volgend jaar zal het vergelijkend onderzoek plaatsvinden en over drie jaar wil men gezamenlijk de beslissing nemen welke bij de toekomstige eilandbij zal worden en of er wellicht een koninginnenteeltstation zal komen ter promotie van het gekozen ras en een Terschellinger-product. De koninginnen zijn, voor zover ze dit niet waren, tijdens dit weekeinde geknipt. De varroabestrijding vindt onder gelijke omstandigheden plaats van half december tot begin januari. Tijdens de avond werd gediscussieerd over de frequentie en te onderzoeken en vast te leggen aspecten. Op een website zal het project te volgen zijn. Zodra het adres bekend is zal ik het doorgeven: het e-mailadres is fblom@wish.net

Vrijdags bezochten wij het Cranberrymuseum. De in 1839 aangespoelde bessen in eiken vaten werden, omdat ze wrang en zuur smaakten achtergelaten in de duinen en vonden een ideaal groeimilieu. Jaren later ontdekten wetenschappers dat het ging om de bijzondere bes uit Noord-Amerika *Oxycoccus Macro Carpon Ation*. Naast het hoge vitamine C-percentage bestaat deze biologische Cranberry uit een unieke samenstelling van tanninen, die zeer bevorderlijk is voor een goede blaas- en nierfunctie. Het oogsten van de Cranberry is zwaar werk en gebeurt met een opvangbak met vooraan vorkachtige pennen waarmee door het gewas wordt getrokken om zo de bessen te plukken. Vlak bij eerder genoemde opstelpale van de bijenstand konden we het gewas bekijken. Al fietsend over het eiland staken wij van Freek veel plantenwijsheid op zoals over de *Potentilla erecta* (Tormentil) blijkbaar in de volksmond ook Viagra genoemd. In 1910 is men begonnen met de aanplant van de *Pinus Nigra*. Om de bomen in het duinzand te kunnen laten groeien werden vele turven naar het eiland gebracht om ingewaterd in de plantgaten te worden aangebracht. Je komt op het eiland nog op lage plekken in het duin zogenaamde *Turvedôbe* (waterverzamelplaatsen) tegen. Het hout werd voor de mijnbouw in o.a. Limburg als stuthout gebruikt. Naast de struik en dopheide komt hier ook de kraaiheide voor. Daar op Terschelling ook de Zeevaartschool aanwezig is, mochten wij onder begeleiding van docent-imker Harm van de Ende ook het scheepvaartsimulatiecentrum bezoeken. Levensrecht, hoewel met beide benen op vloer, beleef je het gebeuren op een schip. Gewillig als Cees van Holland is, werd hij uitgekozen om als stuurman het schip op een strekdam van de haven van IJmuiden te laten lopen.

's Avonds mocht ik wat vertellen over onze reis naar Apimondia en werd veelvuldig nagepraat over mee-gebrachte folders. Zo kwam Cees van Holland met het

verhaal dat de door hem afgenomen Poolse bijenpijpen na een aantal keer blazen al kapot waren en dat je goed uit moest kijken met de kwaliteit van Poolse imker-artikelen. De zaterdag stond in het teken van ontspanning en inspanning voor wie mee deed aan het makreelvissen op zee. De vangst was als de honingogst: de één veel, de ander weinig, al was dit in dit geval beter controleerbaar.

In een professionele rookkast werd de schoongemaakte en voorbereide vis met beukenhout gerookt. Hoewel het langer duurde dan gedacht smaakte de vis heerlijk na een ontspannen dag waarin door de dames voornamelijk werd gewinkeld.

De laatste dag stond in het teken van een wandeling door het duingebied waarin weer veel natuurkennis werd opgedaan. De achterblijvers bij de Noordsvaarder hebben nog opnamen gezien van de vrijlating van opgevangen zeehonden van Pieterburen.

Om 17.30 uur vertrokken we met de boot naar de vaste wal, vol indrukken en opnieuw bevestigde vriendschappen.

• Ons lid Wim Verweijen uit Haalderen hield op 23 september, aan de hand van het boekje *Rasbepaling van de honingbij* door F.J. Jacobs, M. Rens en L. Podevijn en een eerder beschreven computerprogramma, een leuke avond over dit onderwerp.

Van de meegebrachte monsters, de vleugels van liefst twintig of meer bijen worden op plastic folie geplakt en ingescand in de computer. Het aldus verkregen plaatje met vleugels wordt ingelezen met het programma *Coo-Recorder*. Bij elke vleugel worden acht plaatsen aangeklikt van de radiaalcel, cubertaalcellen en discoïdaalcel. De per vleugel verkregen informatie wordt nadat de aanwezige vleugels zijn gemeten opgeslagen. Met het rekenprogramma *CBeeWing* kan gekeken worden waar de vleugelindex het dichtst bij komt, bijvoorbeeld bij *Nigra*, *carnica* of *Ligustica*. Opvallend maar niet onvoorspelbaar was dat een lid met geen speciaal ras toch 20% *carnica*-invloed had van een nabij gelegen *carnica*-imker.

• Het vierbonden overleg is uitgesteld naar 1 november. In de bestuursvergadering 19-09-05 is voornamelijk gesproken over de te organiseren activiteiten en de invulling hiervan.

• In het Bedrijfsraadsvergadering van 26 september jl. namen wij afscheid van de voorzitter Dick van Houwelingen die in de najaarsvergadering van zijn organisatie zijn voorzitterschap overdraagt. Buiten dit voorzitterschap heeft hij in diverse commissies een belangrijke rol vervuld waarvoor wij hem veel dank verschuldigd zijn. Nog in functie maar in een laatste vergadering was ook de secretaris dhr. C.J. Roelen die in het voorjaar zijn taken wil overdragen. De rol en invloed van dhr. Roelen in de imkerij is groot geweest en voldoende om een boek te vullen. Met name is hij een bindende factor tussen de sector en de overheid geweest. Als zodanig schuwde hij het niet onomwonden zijn mening te geven, hetgeen hem niet altijd in dank werd afgenomen. Dan wel niet in functie hoop ik dat de imkerij nog lang van zijn kennis en ervaring mag genieten.

• Tijdens de Bedrijfsraadvergadering ontvouwde een afvaardiging van het bestuur van de 'Vrienden van Ambrosiushoeve' het plan om in een door de Bedrijfsraad beheerd fonds, bijvoorbeeld over een periode van tien jaar, initiatieven te ondersteunen in het kader van dracht-

verbetering. Het plan werd door de bedrijfsraadsleden ondersteund omdat hierdoor de overgebleven gelden van de vereniging na opheffing goed kunnen worden besteed. Over de opzet en of oud-bestuursleden in de commissie zitting willen nemen die adviseert over toekenning van de aanvragen, wordt nog nagedacht. - - Het zal duidelijk zijn dat de plannen (zie BIJEN 14(10): 281 (2005) die door de fusiepartners VBBN en ZLTO ontvouwd werden, niet met gejuich zijn ontvangen. Een oud gezegde van mijn grootvader was: 'gooi geen oude schoenen weg voor dat je weet dat de nieuwe passen. Elke vernieuwing leidt niet tot een verbetering.'

In een volgende bijdrage zal ik o.a. vertellen over onze Bijengezondheid- en Drachtplantencoördinatorenafdelingsdag die 15 oktober is gehouden.

Vergadering VBBN - HB-Groepen zaterdag 17 september 2005

Rob Nijman, secretaris VBBN

Van de veertien groepen zijn elf groepen vertegenwoordigd op deze vergadering. Helaas zijn er binnen van groep Flevoland nog steeds geen mensen gevonden om een bestuur te vormen.

Bij de mededelingen komt de folder 'Chronische ziekten en bijensteken' aan de orde. In de pauze wordt de speciale kast bekeken. Deze kast staat in de stal achter het Bijenhuis te Wageningen. De andere vier kasten staan bij mensen met MS en die imker zijn (in Bergum, Amsterdam, Noordschut en Akersloot).

Tot nu toe is het resultaat van het onderzoek, invloed van bijensteken op de ziekte MS, nog niet bekend gemaakt. In het Bijenhuis komen erg veel vragen van patiënten en imkers over dit onderwerp. Daarom is het nu prettig deze folder te kunnen aanbieden.

Meldt een persoon met MS zich aan als lid bij de VBBN, dan krijgt de subvereniging en het groepsbestuur hiervan bericht. Het groepsbestuur heeft een coördinerende rol in deze. Dit nieuwe lid kan dan de basiscursus en de applicatiecursus voor de bijensteek gaan volgen. De applicatiecursus is ontwikkeld door de Commissie Bijenteeltonderwijs.

• Aan de hand van een notitie over AVB van Henk van der Scheer wordt dit onderwerp besproken. De notitie is ook te lezen in het blad BIJEN 14(9): 247-248 (2005).

• Een volgend onderwerp is de voortgang van de fusie ZLTO en VBBN. Eerst worden de voordelen van een fusie besproken. Dit zijn o.a. continuïteit van de vereniging, service/dienstverlening aan leden, meer en betere bundeling van bestuurlijke en inhoudelijke deskundigheid, de onderhandelingspositie met overheden en andere organisaties en efficiëntie/besparing.

Hierna schetst Jos Plaizier de eerdere pogingen om tot één vereniging te komen: 1948, 1964, 1998 en 2002.

Helaas hebben deze pogingen niet tot het gewenste resultaat geleid.

De huidige stand van zaken is dat deze fusie zal gaan lukken. De vergadering is unaniem positief over dit gegeven. Per 1 december 2005 wordt het fusieplan bij de Kamer van Koophandel gelegd. De fusie moet uiteindelijk op de ALV van 1 april 2006 worden bekrachtigd door de leden van de VBBN. Op diezelfde datum houdt de ZLTO ook haar ALV en ligt ook daar de goedkeuring van de fusie voor.

Tijdens deze vergadering krijgen de aanwezigen, toen nog onder embargo, te horen, dat de ZLTO en de VBBN deelname aan het blad BIJEN gaan opzeggen en dat zij niet meer aan de Bedrijfsraad zullen deelnemen. Dit wel onder het voorbehoud dat de fusie doorgaat.

• Uit de commissie 'Bijengezondheidszorg' doet Henk van der Scheer de volgende mededelingen: PPO-Bijen doet op dit moment onderzoek naar bijensterfte. Zij doet dit samen met Duitse instituten.

De aanvraag voor toelating van oxaalzuur kost €30.000,-. Deze aanvraag kan alleen gebeuren als de overheid dit bedrag betaalt.

In ontwikkeling is een handleiding voor ziekten en plagen. In het buitenland zijn goede artikelen die vertaald worden. Voor spuutschade is de overheid gevraagd om betere wettelijke maatregelen te maken. Het ministerie heeft dit afgewezen.

• Eva Schild doet verslag uit de commissie 'Bijenproducten', de nieuwe naam voor de commissie Honing. Naast honing wordt er ook naar andere producten gekeken. Een nieuw honingreglement is bijna klaar. Invoering gebeurt door een bijscholing te geven aan honingkeurmeesters.

Het inrichten van een honingslingerruimte moet voldoen aan Europese regels. Iedere imker die honing voor de verkoop aanbiedt moet aan die regels voldoen. Bijenstand 'De Driehoek' uit Ter Apel heeft met subsidie uit het Dick Vunderinkfonds een mooie en duidelijke folder gemaakt. Ter vergadering ontvangt iedereen de folder. De

commissie Bijenproducten wacht met het maken van een folder tot de folder met daarin de Europese regels in Vlaanderen klaar is.

• De commissie 'Onderzoek' houdt zich bezig met het formuleren van onderzoeksopdrachten. Daarbij wordt ook gekeken welk instituut de opdracht krijgt. Enkele onderzoeksopdrachten die al geformuleerd zijn: onderzoek van Primorskybijen en varroaresistentie; onderzoek naar bijensterfte; AVB en de voorlichting door PPO-Bijen.

• Tot slot is er geen nieuwe datum afgesproken voor de volgende vergadering. Naar verwachting is dit een taak van het bestuur van de nieuwe vereniging.

Uit het Hoofdbestuur

6 oktober 2005

Rob Nijman, secretaris VBBN

Een paar punten uit deze vergadering:

• Reünie van oud-bestuursleden. Zaterdag 19 november 2005 komen, op uitnodiging van het huidige HB, een aantal oud-bestuursleden van de VBBN naar het Bijenhuis. Zij worden bijgepraat over de nieuwe ontwikkelingen m.b.t. de fusie. Na een gezellig samenzijn is er een lunch. Alle genodigden hebben positief gereageerd op de uitnodiging.

• Verder is de taakverdeling bij het schrijven van het jaarverslag over 2005 afgesproken. De invulling van het middagprogramma voor de komende ALV op 1 april 2006. Hierover zijn afspraken gemaakt.

• Jos Plaizier doet mondeling verslag over de laatst gehouden Bedrijfsraadvergadering. Op deze vergadering is door de ZLTO en de VBBN melding gemaakt van het opzeggen van het blad BIJEN en het niet deelnemen aan de Bedrijfsraad. Dit alles onder voorbehoud dat de fusie doorgaat.

• Op de ALV van 2005 is melding gedaan over het oprichten van een stichting m.b.t. de expositie in het

316

Lidmaatschap VBBN 2006

Marga Canters

Bij dit novemhernummer treffen VBBN-leden een acceptgirokaart aan waarmee de contributie voor het jaar 2006 betaald kan worden. Leden die vorig jaar de groene machtigingskaart geretourneerd hebben, kunnen deze acceptgirokaart als niet gezonden beschouwen. Deze maand fungeert de acceptgirokaart als adresdrager. Als u ervoor zorgt dat uw betaling eind december/begin januari door ons ontvangen is, zorgen wij voor een ononderbroken toezending van het maandblad BIJEN.

- Wilt u niet vergeten, bij verhuizing, tijdig aan het secretariaat van de VBBN in Wageningen uw nieuwe adres door te geven. Wij zorgen dan voor een ononderbroken toezending van BIJEN.
 - Ook als u wilt overstappen naar een andere subvereniging, horen wij dit graag zo spoedig mogelijk van u.
 - Eventuele opzegging van uw lidmaatschap dient vóór 1 december 2005 schriftelijk te geschieden (ontvangen wij uw opzegging ná 1 december 2005, dan bent u over het jaar 2006 toch de contributie verschuldigd).
- Wilt u in dit schrijven uw debiteurnummer vermelden? U kunt dit vinden op de bijgesloten acceptgirokaart of op de adreswikkell.

U kunt dit schrijven richten aan:

Ledenadministratie VBBN, t.a.v. mw. G. Bogaards
Postbus 90, 6720 AB Bennekom
faxen: 0317-42 41 80 of E-mailen: vbbn@vbbn.nl

Bij voorbaat dank voor uw medewerking

Bijenhuis. Op woensdag 28 september 2005 is de stichting opgericht met het passeren van de statuten. Op de genoemde ALV is gevraagd naar inzage van de statuten. De statuten zijn te downloaden via http://bijenhouden.nl/pagina/vbbn_pdfs.asp en/of <http://www.vbbn/download/download.htm>.

De volgende HB vergadering wordt gehouden op 14 november. Na die vergadering is er ook weer het bestuurlijk overleg met de ZLTO i.v.m. de fusie.

Om alles op tijd klaar te hebben moet het fusieplan voor 1 december 2005 klaar zijn. Na 1 december moet er nog een traject worden gegaan om op de ALV van 1 april het fusieplan aan de leden te kunnen voorleggen.

Vereniging Alphen viert het 100-jarig bestaan

Henk Cornelissen, secretaris

Wij, de leden van de vereniging Alphen, vieren in 2005 het feit dat de vereniging 100 jaar geleden is opgericht. De vereniging is in 1905 bij de VBBN aangemeld met 36 leden.

We weten niet alles uit die begintijd maar we hebben een bevestiging dat we in 1905 zijn gestart. Dat wil niet zeggen

dat er vóór 1905 geen imkers waren in Alphen en Riel, die zijn er zeker wel geweest. Dit weten we dankzij verslagen uit de tijd van voor 1900. De vereniging Alphen en Riel is in 1925 onderdeel gaan uitmaken van de Bond van Bijenhouders NCB nu ZLTO.

Wij vierten dit heugelijke feit met de uitgave van een boekje waarin de geschiedenis van de vereniging is beschreven '100 jaar Bijenhoudersvereniging St. Ambrosius Alphen', met 5 jaar 'Bijen Praatje' van Jan Huijben.

In het boekje laten we het verleden en heden de revue passeren. Alle activiteiten die we hielden en houden. Van recepten tot bijenziekten en bijenproducten.

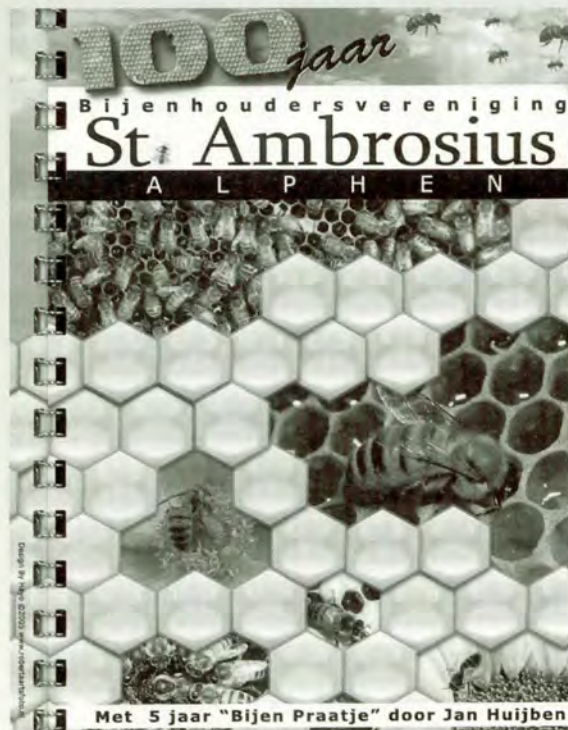
Ook vijf jaren van het 'Bijen Praatje' dat Jan Huijben gedurende tien jaar tijdens het seizoen wekelijks voor 'Ons Weekblad' schreef, hebben we erin opgenomen. Dit alles verdeeld over 35 hoofdstukken op 108 bladzijden A5-formaat. Het boekje is verrijkt met foto's en is geschreven door de secretaris.

Het is een mooi en waardevol document geworden waar voor een ieder wat in te lezen valt, ook de niet-imker kan er veel informatie uithalen. Het boekje kan ook als voorbeeld dienen voor uw vereniging als u wat te vierten hebt.

U kunt het boekje bestellen door overmaking van €7,-, inclusief portokosten, op Raborekening 10.23.49.509 t.n.v. St.-Ambrosius Alphen, onder vermelding van uw naam en adres. Het boekje zal na ontvangst van uw betaling z.s.m. aan u worden toegezonden.

Om het 100-jarig bestaan af te ronden zijn we nog met de gemeente Alphen-Chaam in onderhandeling om een stukje grond ter beschikking te krijgen, waarop we een verenigingshal willen plaatsen. Een verenigingshal is voor de leden een al lang gekoesterde wens en het zou mooi zijn om er het jubileumjaar mee af te sluiten.

Henk Cornelissen, Boshovensebaan 2, 5131 PG Alphen N.Br. E: hwmc@xs4all.nl

Op 7 september 2005 overleed op 87-jarige leeftijd ons erelid

ARIE VAN EIJK

Tijdens zijn leven heeft hij zich ingezet voor de maatschappij in tal van bestuurlijke functies. Zo was hij o.a. raadslid en wethouder in Medemblik.

Het bijenhouden heeft hij van huis uit meegekregen. Zijn hele drukke leven heeft hij een flink aantal volken verzorgd. Het is nog maar enkele jaren geleden dat hij fysiek niet meer in staat was zijn geliefde hobby uit te oefenen. Hij is vele jaren als voorzitter een drijvende kracht geweest in onze vereniging.

Wij verliezen in hem een markante persoonlijkheid en wensen zijn kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe bij het verwerken van hun verlies.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging West-Friesland